

บทที่ ๒

หลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง หลักการและคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม โดยการนำเสนอประเด็นการวิจัยเรื่องเป็นลำดับดังนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาสากล มีประชากรนับถือมากเป็นอันดับ ๓ ของโลกรองจากศาสนาคริสต์และอิสลาม สำหรับสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนามากเป็นอันดับ ๑ ของประเทศ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาและปรัชญา พุทธศาสนาได้เกิดในประเทศอินเดียเมื่อประมาณ ๔๕ ปีก่อนพุทธศักราช^๑ ศาสดาผู้ให้กำเนิดศาสนาพุทธคือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแห่งสกุลกษัตริย์ศากยะโคตมโคตร เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ มีพระนามว่าเจ้าชายสิทธัตถะ^๒ ในขณะที่ทรงพระเยาว์ก็ได้ศึกษาศิลปวิทยาในสำนักต่าง ๆ หลายสำนัก จนกระทั่งมีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในวิชาการต่าง ๆ หลายสาขาเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ มีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษาทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา มีพระโอรสหนึ่งพระองค์ คือ เจ้าชายราहुลในชีวิตฆราวาสของพระองค์มีแต่ความสุขสมหวัง ต่อมาเมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษาก็ทรงเบื่อหน่ายโลก เพราะทรงเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร และทรงหวังจะช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ จึงได้ทรงสละความสุขทั้งมวล พระองค์ทรงเสด็จออกผนวชทรงบำเพ็ญเพียรปฏิบัติทางจิต จนในที่สุดได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณเป็น“พระสัมมาสัม

^๑ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

พุทธเจ้า”^๓ หลังจากพระองค์ตรัสรู้ได้ ๕ เดือน ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอันเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาเรียกว่าโอวาทปาฏิโมกข์ ได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ สั่งสอนประชาชนตามแคว้นต่าง ๆ ในประเทศอินเดียเป็นเวลา ๔๕ ปีปรากฏว่าชาวอินเดียในสมัยนั้นได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา และเข้ามาบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอยู่จนกระทั่งมีพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา ประเทศอินเดีย พระพุทธศาสนามีโครงสร้างหลักสำคัญ ๓ ประการคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ รวมเรียกว่า “พระรัตนตรัย”^๔ พระพุทธเจ้าทรงอบรมสั่งสอนทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ให้อุปสมบทกุลบุตรกุลธิดา และถ่ายทอดพระธรรมด้วยพระองค์เอง เรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” โดยใช้วิธีมุขปาฐะ^๕

ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ไม่ทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นศาสดาปกครองคณะสงฆ์แทนพระองค์ แต่ประทานปัจฉิมโอวาทเป็นแนวทางไว้ว่า ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย^๖ หลังพุทธปรินิพพาน ชาวพุทธถือเอาพระธรรมวินัยเป็นเสมือนศาสดาตัวแทนของพระพุทธเจ้า “สมัยหลังพุทธปรินิพพาน คณะสงฆ์จึงได้กำหนดมาตรการในการเก็บรักษาพระธรรมวินัยขึ้น เรียกว่า “การสังคายนา” “ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นเล่มสมุดเป็นครั้งแรกในประเทศไทยและในโลก เป็นพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ๓๕ เล่มชุด^๗ มีเนื้อหามากมาย มีหลักธรรมจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น ประกอบด้วยเนื้อหาแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก^๘

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^๔ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๕๐.

^๕ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๖.

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๗ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกศึกษา, หน้า ๑๒.

^๘ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกศึกษา, หน้า ๑๒.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๓๒.

๒.๒. หลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ

๒.๒.๑. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชีวิตแต่ละชีวิตต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะอยู่โดดเดี่ยวคนเดียวไม่ได้ และการจะอยู่ร่วมกันนั้นจะต้องมีความมีความเอื้ออารีต่อกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือกัน มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีความรักความเมตตา ปราศจากอคติต่อกัน จึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน ผู้วิจัยจึงได้เสนอหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักคำสอนในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ดังนี้

๑) เบญจศีล เบญจธรรม

เบญจศีล^{๑๑} คือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ความเกษมสุข การสำรวม และความไม่กำกวมละเมิด

ศีล ๕^{๑๒} หรือเบญจศีล คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต การฆ่า การประทุษร้ายกัน

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม เว้นจากการล่วงละเมิด สิ่งที่อยู่รักใคร่หวงแหน

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

๕. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

^{๑๑}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลเบญจธรรมเล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

^{๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส.อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕.), หน้า ๑๖๕.

เบญจธรรม^{๓๓} หมายถึง กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งเป็นสภาวะ ของผู้ทรงไว้แห่งความดีหรือเป็นผู้รักษาความดีไว้ ด้วยการประกอบคุณงามความดี ข้อควรปฏิบัติ ๕ ประการ ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงาม ได้แก่ เมตตา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำนั้นจะมีความสุข

เบญจธรรม^{๓๔} หรือเบญจกัลยาณธรรม หมายถึง ธรรมอันดีห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ

๑. เมตตาและกรุณา คือความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ ๑

๒. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ ๒

๓. กามสังวร สังวรในกาม ความสำรวมระวัง รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูปเสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีล ข้อที่ ๓

๔. สัจจะ ความสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ ๔

๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรถ้าระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อที่ ๕

๒) พรหมวิหาร ๔^{๓๕} คือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะเชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑. เมตตา ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕ – ๑๗๖.

^{๓๕} อภ.ปญจก (ไทย) ๒๒/๑๕๒/๒๕๒.

๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการ เข้มขันเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็น ด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตรางู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรม ที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้ง จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผิชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผล อันสมกับความรับผิชอบของตน

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษยสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อม รักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขา ด้วยที่จะมิให้เสียธรรม^{๑๖}

๓) **ฆราวาสธรรม ๔^{๑๗}** ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

๑. สัจจะ ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ พุดจริง ทำจริง

๒. ทมะ การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดคัตตินิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓. ขันติ ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๔. จาคะ ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว^{๑๘}

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^{๑๗} ศี.ศ. ๑๕/๘๔๕/๓๑๖; พุ.สุ.๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

๔) สารณียธรรม ๖^{๑๙} ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี

๑. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวาจิกรรม ตั้งเมตตาวาจิกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโกธิตา ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันข้อนี้ ใช้อุปปฏิวัติกตโกติ ก็ได้

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธฺ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฎฐิสามัญญตา มีทิฎฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณคือ เป็นสารณียะ (ทำให้เป็นที่ระลึกถึง) เป็นปิยกรณ (ทำให้เป็นที่รัก) เป็นครุกรณ (ทำให้เป็นที่เคารพ) เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ (ความประสานกลมกลืน) เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อเอกภาพ (ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน)^{๒๐}

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๒-๒๗๓.

๕) สังคหัตถ์ ๔^{๒๐} ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประธาน หมู่ชน ไว้ในสามัคคี

๑. ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาคุตลิมน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ่งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยมนินดี

๓. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอดั้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๒๑}

๖) สัมปรีติธรรม ๗^{๒๒} ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี

๑. ฐัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมชา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ศึกษารู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะทำให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น

๒. อตถัญญตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น

^{๒๐} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๑๔๐/๑๖๗; ๒๖๗/๒๔๔; อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๔๒;

๒๕๖/๓๓๕; อัง.อุฏฐก.(ไทย)๒๓/๑๑๔/๒๒๒; อัง.นวก.(ไทย)๒๓/๒๐๕/๓๓๗.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๒๒} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๓๑/๒๖๔; ๔๓๕/๓๑๒; อัง.สตุกก.(ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

๓. อัตตัญญูตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔. มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕. กาลัญญูตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

๖. ปริสสัญญูตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ควรประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๗. ปุคคลัญญูตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญูตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาธิบาย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะดำนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร^{๒๔}

๗) หลักโอวาทปาฏิโมกข์

หลักการสำคัญที่เป็นประธานใหญ่ที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ หลัก “โอวาทปาฏิโมกข์” แปลว่าโอวาท หรือคำกล่าวสอน การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ทั้งหลายนั้นก็เพื่อมุ่งให้ท่านยึดเป็นหลักในการนำไปเผยแผ่สั่งสอนให้แก่ประชาชนให้เข้าใจและประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๒๕}

โอวาทปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นข้อความเพียงสั้น ๆ เรียกว่าหัวใจพระพุทธศาสนา หรือหัวใจคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นข้อความสั้น ๆ ทั้งหมด ๓ คาถากึ่ง คือมี ๓ คาถากับอีกครึ่งคาถา^{๒๖}

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ตามทางพุทธกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๗๗.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

ใจความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ มี ๓ พระคาถาดังนี้

ขันธ์ ปรมาตมิ ตติยา	นิพพาน ปรมาตมิ พุทธา
น หิ ปพพิโต ปฐมาตมิ	สมณ โหติ ปรี วิหรณฺโต. ^{๒๖}
สพฺพปาปสฺส อกรรม	กุสลสฺสูปสมปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ	เอตํ พุทธาน สาสนํ. ^{๒๗}
อนุปวาโท อนุปมาโต	ปาติโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตณฺณตา จ ภตฺตสฺมิ	ปนฺนตณฺจ สยนาสนํ
อริจิตฺเต จ อาโยโค	เอตํ พุทธาน สาสนํ. ^{๒๘}

แปลว่า ขันธ์ ความอดทน คือความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสนิพพานว่า เป็นบรมธรรม หรือธรรมสูงสุด ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ถือว่าเป็นสมณะ^{๒๙}

การไม่ทำชั่วทั้งปวง หรือการไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศล คือความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตใจของตนให้ผ่องใสบริสุทธิ์^{๓๐}

การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตตาหาร ๑ ที่นั่งที่นอนอันสงัด หรือการนอนนั่งในที่อันสงัด ๑ การประกอบความเพียรทางอธิจิต หรือการฝึกฝนพัฒนาจิตใจของตน ๑ นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย^{๓๑}

พระพุทธศาสนามีโครงสร้างหลักสำคัญ ๓ ประการคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ รวมเรียกว่า “พระรัตนตรัย”^{๓๒}

พระพุทธ คือพระพุทธเจ้า มีคุณสมบัติ ๓ ประการคือ คือพระปัญญา คือตรัสรู้เอง พระบริสุทธิ์ คือหมดกิเลส หมดรัก หมดโกรธ หมดหลง และพระมหากรุณา คือทรงจาริกไปโปรดผู้อื่นด้วยทรงสอนเขา โดยพระกรุณาจิตและมีได้ทรงหวังการตอบแทน

^{๒๖} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๐/๕๖.

^{๒๗} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๐/๕๗.

^{๒๘} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๐/๕๘.

^{๒๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๐.

^{๓๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๐.

^{๓๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๑.

^{๓๒} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๕๐.

ใด ๆ ทรงเป็นบุคคลตัวอย่าง ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อความสุขของผู้อื่น ทรงเป็นผู้ตั้งใจจริงทำอะไรทำจริง ทรงถือเอาความผิดพลาดเป็นครู ทรงเป็นนักศึกษา นักค้นคว้าชั้นเยี่ยม ทรงเป็นผู้มีความกตัญญูทศเวทที่สูงมาก ทรงเป็นนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ทรงใช้แต่ธรรมวินัย สิ่งที่ผู้อื่นปรารถนา เช่นอำนาจทางการเมือง ความมั่งมี พระองค์ทรงสละทิ้งแม้สิ่งที่ยอดเยี่ยม คือ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อผู้อื่น ทุกคนทั้งสัตว์ ทรงมีความกรุณาในบุคคลที่ซึ่งจะชอบเท่าเทียมกัน ทรงแสดงความกรุณาผู้อื่น โดยมีได้หวังอะไรตอบแทน ทรงทำความดีเพื่อความดีของผู้อื่นโดยแท้^{๓๔}

พระธรรม คือ ความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระธรรมคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ว่าด้วยความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมดา ซึ่งคนทั่วไปไม่รู้ หรือรู้แต่รู้ไม่จริง หรือไม่คิด แต่พระองค์ทรงรู้อันจริง พระธรรมมีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรีสรุปแล้วมี ๓ ประการคือไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ ระดับคือ^{๓๕}

๑) โลกุตตรธรรม คือธรรมชั้นสูงที่พระพุทธเจ้าทรงสอนปัญจวัคคีย์เป็นครั้งแรก คือ อริยสัจ ๔ หรือความจริงอันประเสริฐ ๔ อย่าง ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

๑. ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ อันเกิดจากการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย การพลัดพรากจากคนรัก ความไม่สมหวัง ความคับแค้นใจต่าง ที่ชีวิตทุกคนในสังคมต้องประสบ

๒. สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ ประการคือ กาม ตัณหา คือ ความอยากได้ในสิ่งที่น่ารักใคร่ ภวตัณหา คือความอยากเป็นในสิ่งที่ตนรักและชอบใจ วิภวตัณหา คือความไม่อยากมีอยากเป็นในสิ่งที่ไม่ชอบใจ

๓. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือการดับตัณหาและความทะยานอยากต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป

๔. มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค ๘ หรือทางสายกลาง ได้แก่ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ ทำความเพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจมั่นชอบ

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

โลกุตรธรรมจะเกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์ หรือสามัญญลักษณ์ อันได้แก่
อนิจจัง คือสิ่งไม่เที่ยง คือเกิดมาแล้วต้องแก่ ต้องเจ็บ และตายในที่สุด ไม่มี
อะไรอยู่ในสภาพเดิม สรรพสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
ทุกขัง คือความทุกข์ที่สรรพสิ่งทั้งหลายอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้เมื่อเกิดก็มีดับสลาย
ไปตามธรรมชาติ

อนัตตา คือความปราศจากตัวตน ได้แก่ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่ตัวตนของเรา
เพราะเป็นสิ่งที่เราบังคับให้เป็นไปในอำนาจไม่ได้ ทุกสิ่งเป็นเพียงปรากฏการณ์ตาม
ธรรมชาติ ซึ่งควบคุมไม่ได้

๒) โลเกียรธรรม คือธรรมสำหรับปุถุชนทั่วไป เป็นธรรมที่สอนให้คนละเว้น
ความชั่ว ให้ทำความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด เช่น เบญจศีลและเบญจธรรม ซึ่ง
เป็นหลักพื้นฐานที่ทำให้เป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ดังนี้

เบญจศีล คือ ๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ๓. เว้นจาก
การประพฤติดีกในกาม ๔. เว้นจากการพูดเท็จ ๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย

เบญจธรรม คือ ๑. มีเมตตากรุณา ๒. เลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง ๓. มีความ
สำรวมในกาม ๔. พูดแต่คำสัตย์จริง ๕. มีสติ ไม่ประมาท^{๓๖}

พระสงฆ์ คือสาวกของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า และ
สอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัยอย่าง
สมบูรณ์ เป็นผู้เผยแผ่ศาสนา เป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นผู้ทำความมั่นคง
ให้แก่พระพุทธศาสนา เป็นบุคคลตัวอย่างแห่งความดี เป็นพยานแห่งการตรัสรู้
ของพระพุทธเจ้า เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เป็นผู้นำการพัฒนาท้องถิ่นเป็นต้น ^{๓๗}

สรุปความว่าโลกุตรธรรม ที่เป็นธรรมชั้นสูงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ส่วนของ
โลเกียรธรรม และส่วนที่เป็นศีล ขอบังคับส่วนใหญ่ เกิดขึ้นตามสภาพของสังคมส่วนนี้จึง
สัมพันธ์กับค่านิยมทางสังคมอย่างแน่นอน

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๐-๑๕๒.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

๒.๒.๒ หลักการของศาสนาพุทธ

คือหลักปฏิบัติที่ตรัสในคาถาที่สองของโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นทั้งแนวทางและขอบเขตในการที่พระสาวกทั้งหลายจะไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้ตรงตามหลักการของพระพุทธศาสนา และสอนได้เป็นแนวเดียวกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการเผยแผ่ความใน คาถาที่สาม พระพุทธองค์ตรัสเพื่อเป็นหลักความประพฤติและการปฏิบัติตน หรือหลักปฏิบัติในการทำงานสำหรับผู้ที่จะไปประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์ตรัสสรุปข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมด เป็นหลักการ สำคัญ ๓ ประการคือ

๑) การไม่ทำบาปทั้งปวง หมายถึงไม่ทำบาปทุกอย่าง ได้แก่ ละเว้นความชั่วทุกชนิด ตั้งต้นแต่ประพฤติตามหลักศีล ๕ เช่น ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

๒) การยังกุศลให้ถึงพร้อม หมายถึงไม่ทำบาปทุกอย่าง ได้แก่ ละเว้นความชั่วทุกชนิด ตั้งต้นแต่ประพฤติตามหลักศีล ๕ เช่น ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

๓) การทำจิตของตนให้ผ่องใส หมายถึงทำจิตของตนให้ผ่องใส ได้แก่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์สะอาด ให้หลุดพ้นจากกิเลส เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความฟุ้งซ่าน ความห่อหุ้มเศร้า เป็นต้น ด้วยการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงจนกิเลสและความทุกข์ครอบงำจิตใจไม่ได้ง่ายๆ สั้นๆ ว่า เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธรูปทั้งหลายสรุปหลักการของพระพุทธศาสนา คือหัวใจของพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้อง ที่ดีงาม ทางศีลธรรม^{๓๔}

สรุปหลักการของพระพุทธศาสนา คือการไม่ทำชั่วทั้งปวง การละเว้นจากสิ่งที่ไม่ดี เรียกว่าบาป ทุจริต อกุศล และอบายมุขหมายถึง การไม่ประพฤติสิ่งที่ไม่ดี อันก่อให้เกิดความเศร้าหมอง ทาง กาย วาจา และใจ การทำความดีให้ถึงพร้อม คือการฝึกฝน อบรมตนให้เกิดมีสิ่งที่เรียกกันว่า “บุญ สุจริต กุศล” หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตนในสิ่งที่เป็นคุณงามความดี สุจริต ไร้โทษ ทางกาย วาจา และใจ และการทำจิตใจของตนให้ผ่องใส คือการฝึกฝน พัฒนาจิตใจ โดยวิธีฝึกจิตแบบต่าง ๆ เพื่อให้จิตมีความผ่องใสภายใน มีคุณภาพจิตดี มีสมรรถภาพจิตดีและมีสุขภาพจิตดี^{๓๕}

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) วันสำคัญของคนไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๓๕} อภิญฺวัฒนํ โพธิ์สาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), หน้า ๖๑-๖๓.

๒.๒.๓ อุดมการณ์ของศาสนาพุทธ

อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาในหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือจุดยืนและเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธ ที่พระพุทธศาสนาต้องการให้บุคคลยึดถือเป็นจุดยืน และเป็นความฝันใฝ่อันสูงส่งที่ควรสร้างให้บังเกิดมีแก่ตน^{๔๐}

พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อแสดงหลักการและแนวทางที่เป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้สามารถแยกจากลัทธิศาสนาที่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับตอนแรก ที่ตรัสว่า ความอดทน เป็นตบะอย่างยิ่ง พระองค์ตรัสเพื่อแสดงให้เห็นว่า การบำเพ็ญตบะของนักบวชทั้งหลาย ที่นิยมทรมานตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่เป็นวิธีการเผาผลาญบาปชนิดที่พระพุทธศาสนายอมรับสาระสำคัญของตบะที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับ หรือตบะที่ถูกต้องก็คือ ขันติธรรม ความอดทนที่จะดำเนินตามมรรคาที่ถูกต้องไปจนถึงที่สุด มีความเข้มแข็งทนทานอยู่ในใจ ดำรงอยู่ในหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง ที่สำคัญ คือ ความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำในการปฏิบัติกิจหน้าที่การงาน รวมทั้งความหนาวร้อน หิวกระหาย และสิ่งรบกวนก่อความไม่สบายต่างๆ ทุกขเวทนา เช่น ความเจ็บปวดเมื่อยล้า ความเสียดยอกระบบบาดเจ็บที่เกิดแก่ร่างกายในยามป่วยไข้ เป็นต้น อาการกิริยาท่าทีวาจาของผู้อื่น ที่กระทบกระทั่งหรือไม่พอใจ เช่น ถ้อยคำที่เขมพูไม่ดี เป็นต้น ความอดทน อดกลั่น หรืออดได้ทนได้ หมายถึงการยอมรับได้ต่อสิ่งกระทบกระทั่งหรือไม่สบายฝืนใจเหล่านั้น ไม่จึงเกลียดชังเคืองไม่แสดงอาการผิดปกติ สามารถดำรงไมตรี คงอยู่ในเมตตา หรือรักษาอาการอันสงบมั่นคงในการทำกิจหรือบำเพ็ญกุศลธรรม ทำความดีงามสืบต่อไปในหลายถิ่นและหลายยุคสมัย มนุษย์ทั้งหลายอดไม่ได้ทนไม่ได้ แม้ต่อการที่มนุษย์กลุ่มอื่นพวกอื่นมีความเชื่อถือ สงสอน และปฏิบัติกิจพิธีตามประเพณีนิยมและลัทธิศาสนารวมทั้งอุดมการณ์ที่แตกต่างจากตน มนุษย์เหล่านั้นไม่สามารถสัมพันธ์กันด้วยวิธีการแห่งปัญญา เช่น พุดจากันด้วยเหตุผล จึงทำให้เกิดการขัดแย้งทะเลาะวิวาท ตลอดจนสงครามมากมาย^{๔๑}

หลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือจุดยืนและเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้บุคคลยึดถือเป็นความฝันใฝ่อันสูงส่งที่ควรสร้างให้บังเกิดมีในตน มีดังนี้

๑) ความอดทน หมายถึง ความอดทนอดกลั่น เป็นตบะอย่างยิ่ง หมายถึง ความอดทนอดกลั่นเป็นความเพียรในการทำงานใด ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี สอนให้บุคคลมี

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๕๙.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) วันสำคัญของชาวพุทธไทย, หน้า ๓-๔.

เป้าหมายสำหรับการประกอบกิจการงานและมุ่งให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น หากพบปัญหาอุปสรรคทำให้ต้องหยุดความเพียร จึงต้องใช้ความอดทน อดกลั้น มาเป็นตะบะต่อต้านก็คือใจที่คอยแสวงหาแต่ความสุขสบาย การเจ็บป่วยไข้ การกระทบกระทั่งกัน และอารมณ์ชั่ววูบต่าง ๆ

๒) ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นผู้ดเว้น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นผู้สงบ หมายถึง พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมุ่งมั่นใช้ชีวิตสงบสุข ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นให้เดือดร้อน โดยมีจุดยืนสำคัญคือ การใช้ชีวิตแบบเว้นจากการเบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่น ถือเป็นจุดยืนสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๔๒}

๓) ความสงบ หมายถึง ความเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายไม่มีความโลภ โกรธ หลง เพื่อให้บุคคลมุ่งมั่นใช้ชีวิตสงบสุข โดยมีจุดยืนสำคัญคือ ต้องการให้บุคคลใช้ชีวิตแบบมีเมตตาธรรมต่อกัน แผ่เมตตาจิตต่อกัน โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศิพพรรณ เพศ และวัย ถือเป็นจุดยืนสำคัญของพระพุทธศาสนา

๔) นิพพานเป็นบรมธรรม หมายถึง นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต โดยกำหนดเป็นหลักเบื้องต้นว่า การกระทำทุกอย่างต้องทำไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย และในจุดมุ่งหมายทุกอย่าง นิพพาน คือความเย็นใจ สบายอารมณ์ เป็นสุข ดับทุกข์ หหมดปัญหา พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดในศาสนา บุคคลผู้ปฏิบัติตนไปจนถึงจุดหมายสูงสุดนี้แล้ว ย่อมพ้นทุกข์ นิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทัศนะของพระพุทธศาสนานี้ จะเกิดมีได้ก็ต่อเมื่อบุคคลปฏิบัติตน ดำเนินชีวิตไปตามแนวมรรคมีองค์ ๘^{๔๓}

สรุปอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาถือเป็นเป้าหมายสำหรับชาวพุทธในการดำเนินชีวิต โดยต้องใช้ความอดทนในการปฏิบัติหรือประกอบกิจการงานใด ๆ จะเกิดมีได้ก็ต่อเมื่อบุคคลปฏิบัติตน ดำเนินชีวิตตามแนวทาง อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางคือมรรคผลนิพพาน และในระหว่างปฏิบัติหรือประกอบกิจการงานเพื่อการบรรลุนิพพานนั้น ก็ต้องไม่แก่งแย่งเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นด้วย^{๔๔}

^{๔๒} อภิญาวัฒน์ โพธิ์สถาน, *พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*, หน้า ๖๑-๖๓.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๖๑.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

๒.๒.๔ วิธีการของศาสนาพุทธ

พระพุทธองค์ตรัสเพื่อเป็นหลักความประพฤติและการปฏิบัติตน หรือหลักปฏิบัติในการทำงานสำหรับผู้ที่จะไปประกาศพระศาสนาหมายความว่า ทรงวางระเบียบในการไปสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ว่าผู้สอน ต้องเป็นผู้ไม่กล่าวร้าย ต้องเป็นผู้ไม่ทำร้ายคือ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่ว่าด้วยกายหรือวาจา มีวัจจกรรมและกายกรรมบริสุทธิ์สะอาด พุคและทำด้วยเมตตากรุณา มีความสำรวมในพระปาติโมกข์ คือประพฤติเคร่งครัดในระเบียบแบบแผน รู้จักประมาณในภัตตาหาร ที่นอนที่นั่งก็ให้สงบสงัดเหมาะสมแก่สมณะ คือ ต้องไม่เห็นแก่กินแก่นอน และต้องมีใจแน่วแน่เข้มแข็ง ไม่หือถอย ฝึกอบรมจิตใจของตนอยู่เสมอ รวมความว่า ไปทำงานก็ให้ไปทำงานจริงๆ ทำงานเพื่องาน มุ่งประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ไม่ใช่ไปหาความสุขสนุกสนานเพื่อความ ๓ คาถาของโอวาทปาติโมกข์นี้ แสดงให้เห็นวิธีสั่งงานของพระพุทธเจ้า การที่พระองค์ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา นั้น ก็คือพระองค์ส่งพระสาวกให้ไปทำงาน พระองค์ทรงส่งไปอย่างธรรมดา คือ ตรัสสั่งเพียงว่า “จงจาริกไปประกาศพระศาสนา เพื่อประโยชน์และความสุขของพหุชน” และลงท้ายด้วยว่า “เมตตาการุณย์แก่ชาวโลก” แต่ในการชักซ้อมงานคราวนี้ พระสาวกมีจำนวนมากถึง ๑๒๕๐ องค์ ซึ่งเป็นการชุมนุมครั้งใหญ่และครั้งสำคัญ พระองค์จึงทรงสั่งงานหรือนัดหมายงานอย่างชัดเจน และละเอียดถี่ถ้วนพระองค์ทรงสั่งงานอย่างนี้ ศาสนาของพระองค์จึงแพร่หลายไพศาลอย่างรวดเร็ว และยั่งยืนอยู่อย่างมั่นคงจนทุกวันนี้โอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธเจ้าตรัสนี้ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการสั่งงาน เพราะในการสั่งงานนั้น ถ้าผู้สั่ง สั่งให้ชัดเจนไปว่าทำอะไร เพื่ออะไร ทำอย่างไร ดังนี้แล้ว ผู้ปฏิบัติย่อมปฏิบัติสะดวก และงานก็จะสำเร็จเป็นผลดีตามความมุ่งหมายเสมอ^{๔๕}

คือจุดยืนและวิธีการปฏิบัติตนในการเกี่ยวข้องกับคนอื่นที่ต่างความเชื่อ เป็นการฝึกตนให้เป็นอยู่ด้วยดีในสังคม และการใช้ชีวิต ตลอดจนเลือกอยู่ในสถานที่ ๆ เหมาะสม และการรู้จักหาความสุขทางจิตใจ ให้แก่ตนเองและผู้อื่น ดังนี้

๑) การไม่กล่าวร้าย คือการไม่กล่าวร้ายโจมตีใคร ให้เคารพความแตกต่างหลากหลายทางความคิดความเชื่อ

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) วันสำคัญของชาวพุทธไทย, หน้า ๖-๘

๒) การไม่ทำร้าย คือการไม่ทำร้ายบีบบังคับให้ใครเชื่อในศาสนาของตน พระพุทธศาสนายอมรับความหลากหลายทางความคิด ความเชื่อในสังคมสอนให้ใช้ปัญญา คือให้ใช้ปัญญา นำศรัทธา

๓) ความสำรวมระวังในปาฏิโมกข์ คือการสำรวมระวังในเรื่องศีล และมารยาททางสังคม

๔) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค คือเป็นผู้รู้จักประมาณในการกิน การใช้แบบพอเหมาะพอดี ไม่ให้มาก หรือฟุ่มเฟือยจนเกินไป และน้อยจนเกินไป

๕) ที่นั่งที่นอนอันเรียบง่าย คือการอยู่ในที่สงบเรียบง่าย มีสิ่งแวดล้อมดี ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า

๖) การประกอบความเพียรในอธิจิต คือการฝึกหัดหมั่นทำให้จิตสงบ มีสมาธิ เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้สำหรับชาวพุทธ เพื่อการพัฒนาชีวิตให้เจริญขึ้น^{๔๖}

สรุปความว่า หลักการอยู่ร่วมกันในมุมมองพระพุทธศาสนานั้น ได้ให้หลักการกว้างๆไว้ ๒ ระดับ คือ หลักการอยู่ร่วมกันของคนภายในองค์กรเดียวกันของชาวพุทธ เรียกว่า พุทธบริษัท ๔ (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) และหลักการอยู่ร่วมกันของบุคคลภายนอกองค์กร หรือต่างลัทธิศาสนา โดยให้หลักการและวิธีการผสมผสาน ประนีประนอมถ้อยทีถ้อยอาศัยกันซึ่งสามารถสังเกตได้จากหลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่ทรงให้เผยแผ่ศาสนาโดยปราศจากความรุนแรง (ไม่ว่าร้าย ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย ไม่บังคับขู่เข็ญ) แต่ทรงกำชับให้สำรวมในปาฏิโมกข์ เว้นชั่ว ไม่ทำบาปทั้งปวง ทำความดี ช่วยเหลือเกื้อกูล ด้วยกายวาจาใจ และทำจิต (ชำระใจ) ให้สะอาดผุดผ่องจากกิเลส อีกทั้งยังกำชับให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนทั้ง ๒ ระดับ คือระดับโลกียะ (สำหรับชาวบ้าน) และระดับโลกุตระ (สำหรับพระสงฆ์หรือนักบวช) ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดของชีวิต คือการบรรลุพระนิพพานหมดสิ้นปัญหาในที่สุด

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของศาสนาคริสต์

คริสต์ศาสนา เป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า พระเจ้าที่ชาวคริสต์เชื่อทรงเป็นพระเจ้าหนึ่งเดียว สูงสุด และทรงเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งมวล (จักรวาล โลก สิ่งมีชีวิต และ

^{๔๖} อภิญาวัฒน์ โพธิ์สาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๖๓-๖๖.

สิ่งไม่มีชีวิต) ^{๔๓} มีศาสนิกชนอยู่ทั่วทุกมุมโลก เกิดขึ้นในดินแดนปาเลสไตน์มีพระเจ้าองค์เดียวกับศาสนายิวคือพระยะโฮวา ลักษณะของพระเจ้าทรงมี ๓ ภาคเรียกว่า ตรีเอกานุภาพ (the trinity) ประกอบด้วย พระบิดา (God the Father) คือผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งหลาย ภาคที่สอง พระบุตร (God the Son) คือผู้ลงมาเพื่อไถ่บาปให้มนุษย์ภาคที่สาม พระจิต (God the Spirit) คือผู้เสด็จมาเพื่อนำทาง แล้วช่วยเหลือมนุษย์ไปสู่พระเจ้า ^{๔๔} พระศาสดาของพระศาสนาคริสต์ ทรงมีพระนามว่า “เยซู” ทรงถือกำเนิดในหมู่บ้านชาติสราเอล (ยิว) พระมารดาชื่อมาเรีย บิดาชื่อ โจเซฟ มีอาชีพเป็นช่างไม้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณหุบเขากาลิลี (Callilee) เมืองนาซาเร็ธ แคว้นกาลิลี พระเยซูประสูติเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ณ หมู่บ้านเบธเลเฮม แคว้นยูเดีย ในช่วงเยาว์วัยทรงเป็นเด็กที่เฉลียวฉลาดทางธรรมเป็นพิเศษ ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ กฎหมายฮิบรู บทกวี และทรงศึกษาค้นคว้าพระคัมภีร์ของลัทธิยูดายอย่างละเอียดเป็นพิเศษ ทรงรอบรู้ภาษาต่างชาติหลายภาษา เช่น ภาษาอียิปต์ อัสซีเรีย อาหรับ และโดยเฉพาะภาษากรีก และทรงมีความสามารถพิเศษในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยพลังจิตอย่างสูง เมื่อพระชนมายุ ๓๐ พรรษา ทรงสมัครเข้าเป็นสานุศิษย์ของศาสนาจารย์ในลัทธิยูดายที่มีชื่อเสียงมากในขณะนั้นคือ โยฮัน (John) ด้วยการเข้าพิธีศีลจุ่มชำระบาปในแม่น้ำจอร์แดนหลังจากนั้นได้เสด็จไปประทับอยู่ ณ สถานที่สงบในทะเลทราย ทรงอดอาหาร บำเพ็ญศีลภาวนา เจริญสมาธิ “คำสอนที่มีความสำคัญมากข้อหนึ่งของพระองค์ ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็น “กฎทองของคริสต์ศาสนา” (Golden Rule) ได้แก่คำสอนว่า “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนกับที่เราปรารถนาให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเรา”^{๔๕} พระองค์ทรงสอนให้คนเป็นคนดี มีเมตตา มีความรักต่อกันและกัน ^{๔๖} หลังจากนั้นก็ทรงสิ้นพระชนม์ โดยวิธีการประหารชีวิตด้วยการตรึงกับไม้กางเขน หลังพระเยซูทรงสิ้นพระชนม์แล้วต่อมา

^{๔๓} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, **สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างสันติสุข** คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๐), หน้า ๑ .

^{๔๔} ศักัญญา พ่วงภักดี, **คุณค่าและความจริงของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต), หน้า ๑๓๒ .

^{๔๕} มนต์ ทองซัซ, **ศาสนาสากล**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๓-๑๕๕.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

^{๔๗} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ศาสนาทั่วไป**, หน้า ๑๖๖.

ทรงได้รับยกย่องเป็น “ทูตแห่งสันติสุข” คริสต์ศาสนิกชนถือว่า คำตรัสครั้งสุดท้ายของพระองค์เป็นถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงออกถึงเมตตาธรรมอันสูงส่งของพระองค์ที่ทรงมีต่อมวลมนุษย์^{๕๒}

๒.๔ หลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน ของศาสนาคริสต์

๒.๔.๑ หลักคำสอนสำหรับการอยู่ร่วมกันของศาสนาคริสต์

คริสตศาสนาสอนให้เป็นคนดีด้วยข้อคำสอน มีข้อความซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติเป็นแนวทางเพื่อการเจริญชีวิต มีชีวิตที่สอดคล้องกับความเชื่อ เชื่อถือพระผู้เป็นเจ้า ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตคริสตชน ทั้งในการปฏิบัติและความคิดเห็นต่อโลกต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสังคมและตนเองในการประพฤติปฏิบัติตลอดชีวิตคริสตชนคือแสวงหาน้ำพระทัยของพระผู้เป็นเจ้าได้ใกล้ชิดสนิทกับพระองค์ซึ่งเป็นพระคุณและพระพร เราจะได้พบกับพระองค์ในช่วงเวลาของการภาวนา การพิจารณารำพึงถึงพระวาจาของพระผู้เป็นเจ้า ตลอดทั้งเวลาทำงานและเวลารับใช้ผู้อื่นด้วย พระเยซูเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า ผู้ที่นมัสการพระผู้เป็นเจ้า จะต้องนมัสการด้วยจิต และด้วยความสัตย์จริง ซึ่งหมายความว่าคริสตชนจะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความนอบน้อม เชื่อฟังพระเป็นเจ้าทั้งจากภายในจิตใจ และการกระทำภายนอกในฐานะที่อยู่ในสังคมมนุษย์อาศัยความช่วยเหลือของพระผู้เป็นเจ้า คริสตชนดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามแบบอย่างของพระคริสตเจ้า^{๕๓}

พระบัญญัติของพระเป็นเจ้าเป็นแนวทางเพื่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คือพระบัญญัติ ๑๐ ประการ ที่พระผู้เป็นเจ้าทรงมอบให้แก่ชาวอิสราเอล เป็นบัญญัติที่สำคัญสำหรับชาวคริสต์ด้วย

พระบัญญัติ ๑๐ ประการเป็นหลักการที่เป็นรูปธรรม เพื่อการประพฤติปฏิบัติ ประการที่หนึ่งถึงสามเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้ที่มีความเชื่อ ในองค์พระผู้เป็นเจ้า อีก ๗ ประการตั้งแต่ประการที่ สี่ถึงสิบ เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่พึงมีต่อกันในสังคม

^{๕๒} มนต์ ทองซัช, ศาสนาสากล, หน้า ๑๕๗-๑๖๐.

^{๕๓} ประพัฒน์ แสงวณิช . ศาสนสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๕-๑๕๑ .

๑. จงนมัสการพระเป็นเจ้าผู้เดียวของเจ้า รักและเชื่อพระเป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว ไม่ยึดถือสิ่งใดนอกจากพระองค์ผู้เดียว นมัสการพระผู้เป็นเจ้าด้วยการอธิษฐานภาวนา และไม่ปฏิบัติตาม

๒. อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ ไม่ใช่พระนามของพระเจ้าโดยไม่สมควรโดยขาดความเคารพต่อพระองค์

๓. วันพระเจ้าอย่าลืมฉลองเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ คือการถือวันพระเป็นสำคัญเพื่อถวายเป็นกิจแด่พระเป็นเจ้า วันอาทิตย์และวันฉลองสำคัญ เป็นวันที่จะนมัสการพระเจ้า

๔. จงนับถือบิดามารดา ให้ความสำคัญแก่บิดามารดา และบรรพบุรุษ แสดงความกตัญญูรู้คุณท่าน

๕. อย่าฆ่าคน ชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐเป็นฉายาของพระเป็นเจ้า ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเสมอกันดังนั้น จึงไม่มีใครมีสิทธิ์เหนือชีวิตของผู้อื่น และทุกคนต้องพยายามรักษาชีวิตของตนไว้

๖. อย่าทำอุลามก (อย่าล่วงประเวณี) พระบัญญัตินี้ให้ความสำคัญต่อชีวิตครอบครัว ช่วยให้ชีวิตครอบครัวราบรื่น การสมรสในคริสตศาสนาเป็นการอุทิศตนของชาย และหญิง การสมรสต้องมั่นคงถาวรแบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่มีการหย่าร้าง ห้ามผิดประเวณี ซึ่งครอบคลุมเรื่องความผิดทางเพศด้วย

๗. อย่าลักขโมย ชีวิตและทรัพย์สินเป็นสิทธิ์โดยชอบธรรมของเจ้าของ ซึ่งผู้อื่นที่มีได้รับอนุญาตจะนำมาเป็นของตนไม่ได้ ทั้งนี้รวมถึงการเบียดเบียน การกดขี่ และการเอาเปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่า

๘. อย่าใส่ความนินทา (อย่านินทาว่าร้ายผู้อื่น) การพูดสิ่งที่ไม่เป็นความจริง การโกหก การพูดปด การใส่ร้ายผู้อื่น การเป็นพยานเท็จ ทำให้ผู้อื่นเสียหายโดยไม่มีมูลความจริงเป็นบาป ความจริงใจ คำพูดและใจต้องตรงกันเสมอ การให้ความเคารพ ช่วยกันรักษาเกียรติของเพื่อนบ้านจึงเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ

๙. อย่าปลงใจในความอุลามก (อย่าคิดโลกในประเวณี) คือเรื่องของความกตัญญู ความอยาก หรือค้นหา ที่ออกมาเป็นการกระทำ พระเยซูเจ้าทรงตรัสว่า

“ท่านทั้งหลายคงได้ยื่นคำกล่าวที่ว่า อย่าร่วมประเวณีผิดต่อฟัวเมียเขา ฝ่ายเราบอกแก่ท่านทั้งหลายว่าผู้ใดมองดูหญิงด้วยความใจกำหนัด ผู้นั้นก็ได้ล่วงประเวณีในใจหญิงนั้นแล้ว”

๑๐. อย่างที่ได้ทรัพย์ของเขา (อย่าคิดโลกในสิ่งของผู้อื่น) ทุกคนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของตน กรรมสิทธิ์ในแรงงานของตน มีสิทธิ์ที่จะได้รับความยุติธรรม สิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็น บุคคลที่ปรารถนาและพยายามให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีใช้เป็นคนก็ทำผิดบัญญัติ

พระบัญญัติข้อที่ ๔-๑๐ ในพระธรรมเก่า ไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น โดยได้กล่าวไว้ว่า

“จงปฏิบัติต่อกันต่างด้าวอย่างดี ระวังว่าตนเองเป็นคนต่างด้าวในอียิปต์” “จงเอาใจใส่ต่อหญิงหม้ายและลูกกำพร้า”

พระเยซูเจ้าทรงสรุปพระบัญญัตินี้เป็น ๒ ประการคือพระบัญญัติเอกประการแรกคือ “จงรักพระเป็นเจ้าของท่าน ด้วยสุดจิตใจ สุดวิญญาณ และสุดสติปัญญา” และประการที่สองคือ “จงรักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง”

บัญญัติรอง ในพระธรรมใหม่ซึ่งพระเยซูคริสต์เจ้าทรงสอนว่า “จงรักเพื่อนบ้าน” และได้ยกนิทานเปรียบเทียบเรื่องชาวสะมาเรียผู้ใจดี ซึ่งให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

สรุปความว่าหลักคำสอนของคริสต์ศาสนา ที่ชาวคริสต์ถือปฏิบัติ และคนทั่วไปควรทราบเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หลักคำสอนที่เป็นหัวใจของคริสต์ศาสนา คือความรัก ได้แก่ จงรักพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ และสิ้นสุดความคิดของเจ้า จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง เนื่องจากความเชื่อในพระเจ้าสูงสุด เป็น “บิดา” ของมนุษย์ทั้งมวล และให้ความสำคัญแก่มนุษย์ แต่ละคน ดังนั้น ความรักในพระเจ้าและความรักในเพื่อนมนุษย์ เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของคริสต์ศาสนา บัญญัติ ๑๐ ประการเป็นบัญญัติที่สำคัญสำหรับชาวคริสต์ แม้ว่าบัญญัติที่สำคัญที่สุด คือบัญญัติแห่งความรัก

๒.๔.๒ หลักการสำคัญของศาสนาคริสต์

๑) หลักตรีนิติ หรือหลักตรีเอกภาพประกอบด้วย พระเจ้าหรือพระบิดา พระบุตรหรือพระเยซู และพระจิตหรือดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพระเจ้า อาณาภาพทั้งสามนี้มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเท่ากับเป็นอันเดียวกัน เป็นพระรัตนตรัยในศาสนาคริสต์ ชาวคริสต์เชื่อว่า พระเจ้ามีองค์เดียว แต่เป็นสามบุคคลคือ พระบิดา ได้แก่พระผู้สร้างโลก มนุษย์และสรรพสิ่ง พระบุตรคือ พระผู้ลงมาเกิดเพื่อไถ่บาปให้มวลมนุษย์ และพระจิตคือ พระผู้เสด็จมาเพื่อนำทางแล้วช่วยเหลือให้มนุษย์ไปสู่พระเจ้า^{๕๔}

๒) หลักความรัก พระเยซูทรงเน้นไว้ในปัจฉิมโอวาทก่อนสิ้นพระชนม์ว่าหลักใหญ่และสำคัญที่สุดในคำสอนของพระองค์คือ “ความรัก” ทรงกล่าวว่า “ความรักเป็นสิ่งที่มีความค่ายิ่งกว่าเงินทอง หรือทรัพย์สมบัติใด ๆ ในโลก ทรงสอนว่า “จงรักพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนบ้าน และรักเพื่อนมนุษย์ แล้วจะได้รับความรักจากโลกเป็นสิ่งตอบแทน”^{๕๕} คำสอนของศาสนาคริสต์ คือคำสอนเกี่ยวกับความรัก การเสียสละ การให้อภัย และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยถือเอาพระจริยวัตรของพระเยซูเป็นตัวอย่าง การรักพระเจ้าและรักมวลมนุษย์ พระเยซูเองสละชีวิตอย่างเจ็บปวดและทรมานอย่างแสนสาหัสบนไม้กางเขน ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงความรักและการเสียสละอันยิ่งใหญ่ของพระเจ้าที่มีต่อชาวคริสต์ทั้งมวล ความรักของพระองค์หมายถึง ความรักที่เสียสละโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งเป็นความรักที่หวังให้ผู้อื่นได้ดี^{๕๖}

๓) อาณาจักรพระเจ้า คือสรวงสวรรค์สถานที่ซึ่งผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระเจ้าอย่างแท้จริงและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์และจะมีโอกาสขึ้นไปอยู่ร่วมกับพระองค์ ณ ที่นั้นไม่มีร้อน ไม่มีหนาว ไม่มีกลางวัน ไม่มีกลางคืน ไม่ต้องบริโภคอาหาร ไม่มีเกิดแก่เจ็บตาย มีแต่ความรื่นรมย์ และสุขสงบ เรียกว่าชีวิตนิรันดร์^{๕๗}

^{๕๔} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ศาสนาสำคัญของโลก, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๕-๑๔๐.

^{๕๕} มนต์ ทองซัซ, ศาสนาสากล, หน้า ๑๖๘.

^{๕๖} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ศาสนาสำคัญของโลก, หน้า ๑๔๒.

^{๕๗} มนต์ ทองซัซ, ศาสนาสากล, หน้า ๑๖๕.

๒.๔.๓ อุดมการณ์ของศาสนาคริสต์

พระเยซูเจ้าทรงให้ความกระจ่างชัดถึงบัญญัติ ไม่มุ่งการถือบัญญัติตามตัวอักษร เน้นจิตตารมณ์ และมุ่งที่ความรักเป็นเอก ทรงสอนให้รักผู้อื่น รักทุกคน รักแม้กระทั่งศัตรู ให้ช่วยเหลือเท่าที่สามารถ ไม่ผูกใจเจ็บ ให้อภัย ความรักเป็นกฎทองที่จะช่วยให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข คำสอนเหล่านี้คือหลักธรรมคำสอนที่คริสตชนจะต้องยึดถือหลักปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงเรียนรู้หรือเข้าใจเท่านั้น แต่ปฏิบัติด้วยความเชื่อและจิตใจที่ผู้ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า^{๕๘}

ชาวคริสต์เชื่อว่าพระเยซูคือพระเจ้า ผู้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ เป็นพระแมสซายาห์ ที่พระเจ้าทรงสัญญาว่าจะส่งมากอบกู้มนุษยชาติ พระเยซูคือผู้นำมนุษย์กลับไปอยู่กับพระเจ้า ด้วยหนทางแห่งความรอดที่พระเยซูทรงเผยแสดงให้มนุษย์ทราบ ถ้ามนุษย์เดินไปในวิถีแห่งพระเยซู ก็จะพบกับความรอด และได้ชีวิตนิรันดร์ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ของคริสตชน เรียกว่า “ประวัติศาสตร์แห่งความรอด” บันบันที่เรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ที่ผูกพันกันด้วยพันธสัญญา ตั้งแต่เมื่อ ๔๐๐๐ ปีก่อนจนถึงสมัยพระเยซู และกิจการของสาวกของพระองค์^{๕๙}

ก่อนพระเยซูจะสิ้นพระชนม์ พระองค์ได้มอบบัญญัติของพระองค์ พระองค์ตรัสว่า “บัญญัติของเราคือให้ท่านทั้งหลายรักกัน เหมือนดังที่เราได้รักท่าน ไม่มีผู้ใดมีความรักที่ยิ่งใหญ่กว่านี้ คือการที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะเสียสละชีวิตของตนเพื่อมิตรสหายของตน”^{๖๐} (ยอห์น ๑๕:๑๒-๑๓) แล้วพระเยซูก็ได้อุทิศชีวิตของพระองค์บนกางเขนเพื่อมวลมนุษย์

ความรักที่พระเยซูทรงสอน ไม่ได้ตรงกันข้ามกับความเกลียดชังอย่างที่เรามักจะเข้าใจ แต่ตรงกันข้ามกับความเห็นแก่ตัว วิถีของพระเยซูคือการอุทิศชีวิตเพื่อพระเจ้าและเพื่อผู้อื่นอย่างไม่เห็นแก่ตัว และโดยไม่มีเงื่อนไข คนเห็นแก่ตัวมีความรักเช่นนี้ไม่ได้ ความรักที่พระเยซูสอนนี้คือหัวใจของคริสต์ศาสนา^{๖๑}

^{๕๘} ประพัฒน์ แสงวณิช . ศาสนสัมพันธ์, หน้า ๑๔๕-๑๕๑ .

^{๕๙} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างสันติสุข คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม อินดู, หน้า ๑๑ .

^{๖๐} ยอห์น ๑๕:๑๒-๑๓.

^{๖๑} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกันอย่างสันติสุข คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม อินดู, หน้า ๑๓ .

คริสตชนมีประสบการณ์กับพระเจ้า อย่างที่ทรงเป็นบุคคล คือพระเจ้ามีความรู้สึก มีอารมณ์อย่างบุคคล แต่พระเจ้าไม่มีรูปร่าง คริสตชนเรียกว่า “พระเจ้าทรงเป็นจิตล้วน” พระองค์ดำรงอยู่โดย “ไม่มีต้นไม่มีปลาย” หลักธรรมที่สูงสุดของชาวคริสต์ ไม่ใช่พระบัญญัติหรือข้อปฏิบัติต่าง ๆ แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับพระเจ้า และกับเพื่อนมนุษย์ พระบัญญัติและข้อปฏิบัติเป็นเพียงแนวทางที่จะช่วยให้มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างถูกต้องกับพระเจ้าและกับมนุษย์ อย่างที่พระเยซูได้ทรงกล่าวว่า ธรรมบัญญัติข้อที่สำคัญที่สุด “จงรักองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าด้วยสุดใจสุดจิตของเจ้า และด้วยสุดความคิดของเจ้านั้นแหละเป็นพระบัญญัติข้อใหญ่และข้อต้น ข้อที่สองก็เหมือนกันคือ จงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง ธรรมบัญญัติ และคำของผู้เผยวาทะทั้งสี่ก็ขึ้นกับพระบัญญัติสองข้อนี้” (มัทธิว ๒๒:๓๘-๔๐)^{๖๒}

คริสตชนที่แท้จริงจึงเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของพระเยซู พยายามเรียนรู้ที่จะรักอย่างที่พระเยซูทรงรัก คือรักอย่างไม่เห็นแก่ตัว พยายามแทนความเห็นแก่ตัวด้วยความรักต่อพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ สิ้นสุดชีวิต สิ้นสุดปัญญา และด้วยความรักพระเจ้านี้ คริสตชนรักเพื่อนมนุษย์โดยไม่คำนึงว่า เขาจะเป็นคนที่เราชอบหรือไม่ชอบ เป็นคนดีหรือไม่ดีรักเราหรือเกลียดเรา^{๖๓}

ความรักที่พระเยซูสอนสำหรับคนธรรมดาอย่างเราดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ แต่ในความเป็นจริงนั้นเป็นไปได้ ถ้าเราจริงใจในการฝึกฝนเปลี่ยนแปลงตนเอง ให้ลืมตัวตนของเรา ไม่ให้เห็นแก่ตัว เราก็สามารถรักอย่างที่พระเจ้ารักเราได้ ดังที่พระเยซูสอนว่า “ถ้าเมล็ดข้าวไม่ได้ตกลงไปในดินและเปื้อยเน่าไปก็จะคงอยู่เป็นเมล็ดเดียว แต่ถ้าเปื้อยเน่าไปแล้วก็จะงอกขึ้นเกิดผลมาก ผู้ใดที่รักชีวิตตนก็ต้องเสียชีวิต และผู้ที่ขังชีวิตของตนในโลกนี้ก็จะชำระชีวิตนั้นไว้วันนั้น” (ยอห์น ๑๒:๒๔-๒๕) หน้าที่ที่สำคัญของคริสตชนก็คือ ทำลายความเห็นแก่ตัว และดำเนินชีวิตเพื่อผู้อื่น^{๖๔}

สรุปความได้ว่า ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่อุดมไปด้วยความรักทำให้สังคมมีแต่ความสงบและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความมั่นคง เจริญก้าวหน้า ไม่มีการเบียดเบียนกันในสังคม สอนให้คนรู้จักเกรงกลัวต่อบาป ทำให้สังคมมีแต่คนที่มีความเจริญทางด้านจิตใจ การเข้า

^{๖๒} เรื่องเดียวกันหน้า, หน้า ๑๑ .

^{๖๓} เรื่องเดียวกันหน้า, หน้า ๑๔ .

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕ .

โบสถ์ทุกวันอาทิตย์ ทำให้จิตใจของชาวคริสต์มีแต่ความสะอาดสดใส มีพระนักบวชที่มีความรู้ทางด้านต่าง ๆ แก้ปัญหาความเดือดร้อนในสังคม สอนหนังสือเด็กในโรงเรียนพร้อมปลูกฝังหลักคำสอนทำให้เป็นคนดีในสังคม^{๖๕}

๒.๔.๔. วิธีการของศาสนาคริสต์

จริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็นข้อปฏิบัติที่ชาวคริสต์จะต้องปฏิบัติตามน้ำพระทัยของพระเป็นเจ้า อันประกอบด้วยปัญญาตามหลักมูลฐานจริยธรรมพระคัมภีร์คือ การมอบน้อมเชื่อฟังต่อพระเป็นเจ้า ดังที่ท่านดับบลิว. เอส บรูซ^{๖๖} ได้กล่าวว่า

“พระเจ้าผู้เป็นบุคคล พระเจ้าผู้ทรงอยู่เป็นหลักศีลธรรม และหลักความดี ประเสริฐทุกประการต้องเป็นสิ่งที่มาจากน้ำพระทัยของพระองค์” ต้องเชื่อฟังและกระทำตามพระทัยพระเจ้า เป็นหลักปฏิบัติ เป็นความดีประเสริฐที่สุดการไม่เชื่อฟังเป็นบาป เป็นการละเมิดพระบัญญัติ^{๖๗}

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก สรุปได้ ๒ ประการคือ รักพระเจ้าอย่างสูงสุดชีวิตจิตใจ และรักเพื่อนมนุษย์อย่างสูงสุดเหมือนรักตนเอง

พระคัมภีร์เก่าแห่งศาสนายิวกล่าวถึงมนุษย์เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น นอกจากนั้นพระเจ้ายังทรงสร้างสิ่งอื่น ๆ คือวันที่ ๑ ทรงสร้างแสงสว่าง วันที่ ๒ ทรงสร้างท้องฟ้าอากาศ วันที่ ๓ ทรงสร้างน้ำและทะเล วันที่ ๔ ทรงสร้างพระอาทิตย์และพระจันทร์ วันที่ ๕ ทรงสร้างนก ปลา วันที่ ๖ ทรงสร้างมนุษย์คนแรก วันที่ ๗ ทรงพักเหนื่อย

ลักษณะของ “คน” ในคริสต์ศาสนา คือ คนเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง เป็นมือและผู้ถือสาร ที่ชี้และนำคนไปสู่พระเจ้า มนุษย์รับใช้พระเจ้า ฉายาของพระเจ้าอยู่ในมนุษย์ทุกคน ดังนั้น มนุษย์ต้องเคารพกัน รักษาความกลมเกลียวและสันติภาพ มนุษย์ต้องดูแลมนุษย์ด้วยกัน พระเจ้าใส่ใจในคนมากกว่าสิ่งอื่น แต่คนกลับปฏิเสธพระเจ้า และดำเนินชีวิตในบาปกรรม พระองค์จึงมองเห็นว่าคนเป็นบาป^{๖๘}

คริสตชนที่แท้จริงจึงเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของพระเยซู พยายามเรียนรู้ที่จะรักอย่างที่พระเยซูทรงรัก คือรักอย่างไม่เห็นแก่ตัว พยายามแทนความเห็นแก่ตัว

^{๖๕} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย . ศาสนาทั่วไป, หน้า ๑๒๖.

^{๖๖} เอนลี เอ็ช.บาร์เนต . คริสเตียนจริยธรรม, แปลโดย ทอด ประทีปเสน, (กรุงเทพมหานคร: อุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๕ .

^{๖๗} สุกัญญา พ่วงภักดี . คุณค่าและความจริงของชีวิต, หน้า ๓๕ .

ด้วยความรักต่อพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ สิ้นสุดชีวิต สิ้นสุดปัญญา และด้วยความรักพระเจ้านี้ คริสต์ชนรักเพื่อนมนุษย์โดยไม่คำนึงว่า เขาจะเป็นคนที่เราชอบหรือไม่ชอบ เป็นคนดีหรือไม่ดี รักเราหรือเกลียดเรา

๑) ความรักที่พระเยซูสอนสำหรับคนธรรมดาอย่างเราดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ แต่ในความเป็นจริงนั้นเป็นไปได้ ถ้าเราตั้งใจในการฝึกฝนเปลี่ยนแปลงตนเอง ให้ลืมหั้วตนของเรา ให้ไม่ให้เห็นแก่ตัว เราก็สามารถรักอย่างที่พระเจ้ารักเราได้ ดังที่พระเยซูสอนว่า

“ถ้าเมล็ดข้าวไม่ได้ตกลงไปในดินและเปื้อยเน่าไปเมล็ดเดียวจะคงอยู่เป็นเมล็ดเดียว แต่ถ้าเปื้อยเน่าไปแล้วก็จะงอกขึ้นเกิดผลมาก ผู้ใดที่รักชีวิตตนก็ต้องเสียชีวิต และผู้ที่ซังชีวิตของตนในโลกนี้ก็จะธำรงชีวิตนั้นไว้ในวันคร”^{๖๘}

หน้าที่ที่สำคัญของคริสตชนก็คือ ทำลายความเห็นแก่ตัว และดำเนินชีวิตเพื่อผู้อื่น การวางหลักการสำหรับชาวคริสต์ เกิดขึ้นจากการเทศนา ณ แคว้นกาลิลีที่เรียกว่า เทศนา ณ ที่ราบแห่งหนึ่งโดยพระเยซูคริสต์มองเห็นว่ามีประชาชนเดินมาจากที่ต่าง ๆ ติดตามพระองค์มาเป็นจำนวนมาก จึงถือโอกาสอันสำคัญนี้เทศนาคำสั่งสอน เหมือนกับการประกาศหลักการอันสำคัญสำหรับชาวคริสต์ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ^{๖๙}

๒) ความสุข ในคริสต์ศาสนา เนื่องจากศาสนาคริสต์มีความรักเป็นหัวใจของคริสต์ธรรม ความสุขสำหรับคริสตชนจึงไม่เป็นเพียงความสุขทางกายเท่านั้น แต่เป็นการแสดงความรักอันเป็นเอกลักษณ์ของศาสนาคริสต์นี้ ดังที่พระเยซูตรัสไว้ในมัทธิว บทที่ ๕ ข้อ ๑-๑๑ ซึ่งชาวคริสต์เรียกว่ามหาบุญลาง “บุคคลผู้ใดรู้จักบกร่องฝ้ายวิญญาณ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะแผ่นดินสวรรค์เป็นของเขา”^{๗๐}

ในหลักคำสอนของพระเยซูคริสต์ ทรงให้ความหมายของความสุขว่า ความสุขไม่มีสิ่งอื่นเป็นปัจจัย นอกจากใจที่ปราศจากความโลภ รู้จักข่มใจ มีใจอ่อนโยนหนักในทางยุติธรรม มีความเมตตาผู้อื่น มีใจบริสุทธิ์ สร้างสันติสุข เพราะทำได้ดังนี้ พระผู้เป็นเจ้าจะเมตตาและจะได้เห็นอาณาจักรสวรรค์^{๗๑}

^{๖๘} ยอห์น (๑๒:๒๔-๒๕).

^{๖๙} พระครูบวรสิขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์), “พุทธจริยาวัตร กับพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตร กับพระวรสารลูกา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๓.

^{๗๐} ลูกา (๑๔:๑๕).

^{๗๑} ลูกา (๖: ๒๐-๒๒)

ในความเชื่อของคริสตชน มนุษย์ทุกคนเป็นคนบาป ไม่มีผู้ใดที่ดีบริบูรณ์นอกจากพระเจ้าเท่านั้น(ลูกา ๑๘:๑๕) ผู้ที่รู้สึกบกพร่องฝ่ายวิญญาณคือ ผู้ที่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง และตระหนักว่าตนต้องเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า ไม่มีคัมภีร์ที่มั่งคั่งอยู่กับตนเองอย่างเห็นแก่ตัว^{๗๒}

“บุคคลผู้ใดโศกเศร้า ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับการปลอบประโลม” ความเป็นเศร้าโศกนี้ไม่ใช่เป็นการสงสารตนเอง แต่เกิดจากการร่วมทุกข์ร่วมสุข การเอาใจเขามาใส่ใจเราทำให้รู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นความรู้สึกร่วมกับผู้ที่มีความทุกข์ยาก

“บุคคลผู้ใดมีใจอ่อนโยน ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้แผ่นดินโลกเป็นมรดก”

“บุคคลผู้ใดหิวกระหายความชอบธรรม ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่า พระเจ้าทรงให้อิ่มบริบูรณ์

“บุคคลผู้ใดมีใจกรุณา ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับพระกรุณาตอบ”

“บุคคลผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้เห็นพระเจ้า” ใจบริสุทธิ์ในที่นี้หมายถึงความจริงใจตรงไปตรงมาอย่างที่พระเยซูตรัสว่า “จริงก็จริงว่าจริง ไม่ก็ว่าไม่พูดแต่เพียงนี้ก็พอ คำพูดเกินนี้มาจากความชั่ว”^{๗๓} มัทธิว (๕:๓๗)

“บุคคลผู้ใดสร้างสันติ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าพระเจ้าจะทรงเรียกเขาว่าเป็นลูก”

“บุคคลผู้ใดต้องถูกข่มเหงเพราะความชอบธรรม ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าแผ่นดินสวรรค์เป็นของเขา”

“เมื่อเขาจะติเตียนข่มเหง และนินทาว่าร้ายท่านทั้งหลายเป็นความเท็จเพราะเราท่านก็เป็นสุข จงชื่นชมยินดีเพราะว่าบำเหน็จของท่านมีบริบูรณ์ในสวรรค์เพราะเขาได้ข่มเหงผู้เผยพระวจนะทั้งหลายที่อยู่ก่อนท่านเหมือนกัน

ความทุกข์ก็เช่นเดียวกัน เกิดจากความไม่ใส่ใจในเพื่อนมนุษย์ พระเยซูได้พูดถึงเรื่องความทุกข์นี้โดยทรงเล่าเป็นนิทานเปรียบเทียบเรื่องเศรษฐีกับลาซารัส (ลูกา ๑๖:๑๕-๓๑) เศรษฐีในเรื่องเป็นทุกข์อย่างแสนสาหัสร้องต่ออับราฮัมว่า “อับราฮัมบิดาของข้าฯ ขอเอ็นดูข้าพเจ้าเถิดขอใช้ลาซารัสมา เพื่อจะเอาปลายนิ้วจุ่มน้ำมาแตะลิ้นของข้าพเจ้าให้เย็น ด้วยว่าข้าพเจ้าตรำทุกข์ทรมานอยู่ในเปลวไฟนี้” ซึ่งอับราฮัมตอบว่า

^{๗๒} ลูกา (๑๘:๑๕)

^{๗๓} มัทธิว (๕:๓๗).

“ลูกเอ๋ยเจ้าจงระลึกว่าเมื่อเจ้ายังมีชีวิตอยู่ เจ้าได้ของดีสำหรับตัว และลาซาไรศซาได้ของเลว แต่เดี๋ยวนี้เจ้าได้รับการเล่าโลม แต่เจ้าได้รับความแสนระทม” ความทุกข์ของเศรฐฐีเกิดจากการที่เขาไม่เห็นใจคนยากจน”^{๔๔}

๓) ความสุขและความทุกข์ ในศาสนาคริสต์เกิดจากการแสดงความรักอย่างที่พระเยซูทรงรัก คือรักอย่างเสียสละอุทิศตัวเพื่อผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงตัวเอง ถ้าทำเช่นนี้ก็จะมีความสุข เพราะได้ร่วมชีวิตกับพระเจ้า แต่ถ้าละเลยก็จะเป็นทุกข์ เพราะต้องเหินห่างจากพระเจ้า ความสุขในคริสต์ศาสนาคือการร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า และไปอยู่ในอาณาจักรของพระองค์ ถึงแม้ว่าในการทำเช่นนี้เขาจะต้องทนทุกข์ทรมานเพียงใดก็ตาม คริสต์ชนตระหนักว่าความสุขทางกายนั้นไม่แน่นอนยั่งยืน มันผ่านมาแล้วก็ผ่านไป จึงไม่ควรจะยึดเป็นสรณะ สิ่งที่คริสตชนจะต้องแสวงหา คือความสุขที่เป็นนิรันดร์ อันเกิดจากการแสดงความรักต่อผู้อื่น

๔) ความชั่ว ทางคริสต์ศาสนาคือบาป บาปในพระคัมภีร์ใช้คำว่า hamartia ในภาษากรีก ถ้าแปลตรงตัวแปลว่า “พลาดเป้า” คือเมื่อเรายิงธนูไปยังเป้าที่ตั้งห่างออกไป แล้วลูกธนูไม่ถูกเป้า กลับไปเข้ารกเข้าพงเป็นการทำ hamartia เนื่องจากเป้าหมายการดำเนินชีวิตของคริสตชนคือการเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า โดยอุทิศตัวเพื่อรักพระเจ้าและรักผู้อื่น ถ้ามีกลุ่มหลงอยู่กับการหาความสุขฝ่ายกาย ไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เขาก็จะพลาดเป้า ความชั่วเกิดจากความลุ่มหลงนี้

๕) ความดี เป็นความมุ่งมั่นที่จะดำเนินชีวิตเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายคือเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า การดำเนินชีวิตเช่นนี้มีพระบัญญัติที่พระเจ้าประทานให้เป็นแนวทาง และต้องหมั่นพิจารณาชีวิตอยู่เสมอ ๆ ซึ่งท่านยอห์นได้เตือนคริสตชนว่า “ท่านที่รักทั้งหลายอย่าเชื่อวิญญาณเสียทุก ๆ วิญญาณ แต่จงพิสูจน์วิญญาณนั้น ๆ ว่ามาจากพระเจ้าหรือไม่”(๑ ยอห์น ๔:๑) เพราะมนุษย์สามารถที่จะลุ่มหลงออกนอกกลุ่มนอกทางตลอดเวลา การพิจารณาชีวิตนี้มนุษย์ไม่ได้ถูกปล่อยให้ทำเอง แต่พระจิตเจ้าจะคอยช่วยเหลือขอเพียงมนุษย์ตั้งใจมุ่งมั่นที่จะดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้อง การดำเนินชีวิตเช่นนี้มีผลเป็นการดีที่มนุษย์ควรทำ”^{๔๕}

^{๔๔} ลูกา (๑๖:๑๕-๓๑).

^{๔๕} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกัน อย่างสันติสุข คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู, หน้า ๑๖-๑๘ .

๖) การให้อภัย เป็นเรื่องสำคัญยิ่งของศาสนาคริสต์ พระเยซูทรงสอนให้มนุษย์รู้จักให้อภัยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และให้อภัยแก่ทุกคนดังเรื่องในคัมภีร์ที่เปโตรทูลถามพระเยซูว่า “พระองค์เจ้าข้า หากพี่น้องของข้าพระองค์ทำผิดต่อข้าพระองค์เรื่อยไป “ข้าพระองค์ควรจะยกความผิดของเขาก็ครั้ง ถึงเจ็ดครั้งหรือ พระเยซูตรัสตอบเขาว่า เรามีได้ว่าเพียงเจ็ดครั้งเท่านั้น แต่เจ็ดครั้งคูณด้วยเจ็ดสิบ” (มัทธิว ๑๘:๒๑-๒๒)^{๓๖}

เจ็ดครั้งคูณเจ็ดเจ็ดครั้งคูณเจ็ดสิบเป็นจำนวนการพุดในสมัยนั้น หมายความว่าเรื่อย ๆ ไปเสมอทุกครั้งเหมือนกับที่คนไทยพุดว่า “เป็นร้อยเป็นพันครั้ง”การให้อภัยนี้เป็นความสำคัญกว่าการถวายบูชาแก่พระเจ้า “เหตุฉะนั้น ถ้าท่านนำเครื่องบูชามาถึงแท่นบูชาและระลึกขึ้นได้ว่า พี่น้องมีเหตุขัดเคืองข้อหนึ่งข้อใดกับท่าน จงวางเครื่องบูชาไว้หน้าแท่นบูชา กลับไปคืนดีกับพี่น้องผู้นั้นเสียก่อน แล้วจึงค่อยมาถวายเครื่องบูชาของท่าน ” (มัทธิว ๕:๒๓-๒๔) ^{๓๗} พระเยซูก็ได้ทรงให้อภัยจนถึงที่สุด ก่อนที่จะสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขน พระเยซูได้ทรงให้อภัยแก่พวกที่ปลงพระชนม์พระองค์ พระเยซูได้อธิษฐานว่า “โอพระบิดาเจ้าข้า ขอโปรดให้อภัยโทษเขาเพราะว่าเขาไม่รู้ว่าเขาทำอะไร” (ลูกา ๒๓:๓๔)^{๓๘}

๗) ความศรัทธา ความศรัทธาและความเชื่อสำหรับคริสต์ชนเป็นเรื่องเดียวกัน ศรัทธาเป็นความมุ่งมั่นที่จะเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า ความศรัทธาทำให้เกิดความเชื่อด้วยความเชื่อนี้มนุษย์จะสามารถทำสิ่งที่ไปไม่ได้ ดังที่พระเยซูสอนว่า “ถ้าพวกท่านมีความเชื่อเท่าเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่ง ท่านก็จะสั่งต้นหมอนี้ได้ว่า ‘จงถอนขึ้นออกไปปักในทะเล’ และมันจะฟังท่าน”(ลูกา ๑๗:๖) ^{๓๙} ความเชื่อนี้มนุษย์ต้องวิงวอนขอต่อพระเจ้าด้วยความศรัทธา ดังที่พระอัครสาวกของพระเยซูวิงวอนขอต่อพระองค์ว่า “ขอพระองค์โปรดให้ความเชื่อของพวกข้าพเจ้ามากยิ่งขึ้น” (ลูกา ๑๗:๕)^{๔๐} ความเชื่อเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความกล้าแกร่ง ทางคุณธรรม ดังที่พระเยซูขอความเชื่อจากพระเจ้าให้แก่เปโตร หัวหน้าของอัครสาวก ของพระองค์ว่า “แต่เราได้อธิษฐานเพื่อตัวท่าน เพื่อความเชื่อของท่านจะได้ไม่ขาด

^{๓๖} มัทธิว(๑๘:๒๑-๒๒).

^{๓๗} มัทธิว (๕:๒๓-๒๔)

^{๓๘} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ สุนทริยธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกัน อย่างสันติสุข คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู, หน้า ๑๘-๑๙ .

^{๓๙} ลูกา (๑๗:๖).

^{๔๐} ลูกา (๑๗:๕).

และเมื่อท่านได้หันกลับแล้ว จงชูกำลังพี่น้องของท่าน” (ลูกา ๒๒:๓๒)^{๘๑} เพราะเปโตรกลัวที่จะแสดงว่ารู้จักพระเยซูเมื่อพวกเขามาจับพระองค์ ทั้งนี้เพื่อเปโตรจะได้มีความกล้าที่จะเป็นผู้นำทางธรรมะของพระองค์ จนในที่สุดเปโตรก็สละชีวิตโดยถูกตรึงกางเขนเช่นเดียวกับพระเยซู

๘) ปัญญา เป็นสิ่งที่พระเจ้าจะเผยแสดงให้มนุษย์ทราบ เมื่อมนุษย์แสวงหา น้ำพระทัยพระเจ้าอย่างมุ่งมั่น พระเยซูทรงสอนว่า “อย่ากระวนกระวายว่าจะตอบอย่างไร หรือจะกล่าวอะไร เพราะว่าพระวิญญาณบริสุทธิ์จะโปรดสอนท่านในเวลาโม่งนั้นเองว่า ควรจะพูดอะไร ” (ลูกา ๑๒:๑๑-๑๒)^{๘๒}

๙) สันติภาพ พระเยซูเป็นผู้นำของสันติภาพในความหมายใหม่ ชาวคริสต์เรียก พระเยซูว่า “องค์สันติราชา” พระองค์ทรงสอนให้เอาชนะความชั่วด้วยความดี เอาชนะความรุนแรงด้วยสันติ พระเยซูทรงสอนให้มนุษย์ใช้สันติวิธี ทั้งทางใจและการปฏิบัติ คือการให้ความรัก และการให้อภัยแก่ทุกคนอย่างไม่มีเงื่อนไข แม้กระทั่งกับศัตรู พระเยซูตรัสว่า “ท่านทั้งหลายได้ยินคำซึ่งกล่าวว่า จงรักคนสนิท และเกลียดชังศัตรู ฝ่ายเราบอกท่านว่าจงรักศัตรูของท่าน และจงอธิษฐานเพื่อผู้ข่มเหงท่าน”

ในทางปฏิบัติ พระเยซูทรงสอนว่า “ท่านทั้งหลายได้ยินคำกล่าวว่า ตาต่อตาและ ฟันต่อฟัน ฝ่ายเราบอกท่านว่า อย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่าน ก็จงหันแก้มซ้ายให้เขาด้วย ถ้าผู้ใดอยากจะฟ้องศาล เพื่อจะปรับเอาเสื้อของท่านไป ก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขาด้วย ถ้าผู้ใดจะเกณฑ์ท่านให้เดินทางไป ๑ กิโลเมตร ก็ให้เลยไปกับเขาถึง ๒ กิโลเมตร”(มัทธิว ๕:๓๘-๔๑) ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นการยอมสยบแก่ผู้ใช้ความรุนแรง แต่เป็นการใช้คนละมาตรฐานในการจัดการกับความรุนแรง คือเป็นการต่อสู้กับความชั่วด้วยความดี ต่อสู้กับความรุนแรงด้วยความสงบ เป็นการเอาชนะธรรมด้วยธรรมะ(มัทธิว ๕:๔๓-๔๔)^{๘๓}

การบริจาคมิใช่การบริจาททรัพย์เท่านั้น แต่ต้องอุทิศตัวตนของเราเองด้วย อย่างที่พระเยซูตรัส หลังจากที่เห็นหญิงม่ายยากจนมาทำบุญในวิหารว่า “เราบอกความจริงว่า หญิงม่ายยากจนคนนี้ได้ใส่ไว้มากกว่าคนทั้งปวง เพราะว่าคนทั้งปวงได้เอาเงินเหลือใช้ของ

^{๘๑} ลูกา (๒๒:๓๒).

^{๘๒} ลูกา (๑๒:๑๑-๑๒).

^{๘๓} มัทธิว (๕:๔๓-๔๔).

เขามาใส่ถวายเป็นผู้หญิงนี้ชัดเจนที่สุด ยังเอาเงินที่มีอยู่สำหรับเลี้ยงชีวิตของตนมาใส่จนหมด”
(ลูกา ๒๑:๒-๔)^{๘๔}

๑๐) กรรม ศาสนาคริสต์ไม่มีการอธิบายเรื่องของกรรมโดยตรง แต่พระเยซูพูดว่า คนที่ไม่กลับใจจะถูกลงโทษ ดังที่พระคัมภีร์เขียนถึงเรื่องที่มีคนมาพูดถึงเคราะห์กรรมของคนบางคนให้พระเยซูฟัง “ขณะนั้นมีบางคนอยู่ที่นั่นเล่าเรื่องชาวกาลิลี ซึ่งปีลาตเอาโลหิตของเขาระคนกับเครื่องบูชา ของเขาให้พระองค์ฟัง พระเยซูจึงตรัสตอบว่า ท่านคิดว่าชาวกาลิลีเหล่านั้นเป็นคนบาปยิ่งกว่าชาวกาลิลีอื่น ๆ ทั้งปวง เพราะว่าเขาถูกภัยอันตรายอย่างนั้นหรือ เราบอกท่านทั้งหลายว่ามีใช่ แต่ถ้าท่านทั้งหลายมิได้กลับใจใหม่จะต้องพินาศเหมือนกัน”
(ลูกา ๑๓:๑-๕)^{๘๕}

๑๑) ความยุติธรรม ความยุติธรรมกับพระเจ้าของชาวคริสต์นั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่นตอนหนึ่งในพระคัมภีร์กล่าวว่า “ความชอบธรรม และความยุติธรรมเป็นรากฐานแห่งบัลลังก์ของพระเจ้า” การปฏิบัติพระบัญญัติที่สำคัญที่สุด ก็รักพระเจ้าและรักเพื่อนมนุษย์ นั้น จะต้องปฏิบัติความยุติธรรมด้วยความยุติธรรมในคำสอนของคริสต์ศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การไม่ละเมิดกฎหมาย แต่รวมไปถึงการต้องมึน้ำใจด้วยนั้นคือถ้าคริสต์ชนขาดน้ำใจก็เป็นการทำผิดต่อความยุติธรรม (สดุดี ๘๗:๒) ^{๘๖}

๒.๕ ประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่จัดอยู่ในประเภทเอกเทวนิยม (Monotheism) คือศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว อิสลามมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับ “อัล-ลิหม” แปลว่า “สันติภาพ” “การนอบน้อมและการยอมจำนน”^{๘๗} ศาสนาอิสลามจัดว่าเป็นศาสนาที่มีลักษณะเด่น โดยเฉพาะศาสนิกชนที่เรียกว่า มุสลิม จะแสดงออกซึ่งศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างมั่นคง คำว่าอิสลาม แปลว่า สันติ ซึ่งหมายถึงศาสนาที่มุ่งสันติแก่มนุษยชาติ ^{๘๘} ศาสดาของศาสนา

^{๘๔} ลูกา (๒๑:๒-๔).

^{๘๕} ลูกา (๑๓:๑-๕).

^{๘๖} สดุดี (๘๗:๒).

^{๘๗} ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. *สุนทรียธรรม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมโลกเดียวกัน อย่างสันติสุข* คริสต์ พุทธ ยูดาห์ อิสลาม ฮินดู, หน้า ๘๖-๘๗ .

^{๘๘} ธีระพงษ์ มีไธสง . *มิติทางศาสนาและปรัชญาของโลก*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.), หน้า ๗๑.

อิสลามท่านนบีมุฮัมมัด “นบี” หมายถึง “ผู้แทนของอัลลอฮ์ หรือศาสนทูตของอัลลอฮ์” ส่วน “มุฮัมมัด (Muhammad)” แปลว่า ผู้ที่ได้รับการสรรเสริญ ท่านนบีมุฮัมมัดเป็นชาวอาหรับเผ่ากุเรช (Qureysh) เมื่อมุฮัมมัดแต่งงานกับนางคอดีซะแล้ว ท่านได้ใช้เวลาว่างหาความสงบทางใจ และบำเพ็ญสมาธิอยู่ที่ถ้ำฮิรอ บน เขานูร์ และในคืนหนึ่งของเดือนรอมฎอน (เดือน ๙)อยู่ในถ้ำดังกล่าว ขณะที่ใจกำลังสงบได้ปรากฏเทวทูตนามว่า ญิบริล หรือกาเบรียล (Gabriel) ^{๘๙}การเกิดญาณทัศนะในคำสอนของพระเจ้าโดยผ่านทางเทวทูตนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้บรรลุมิธรรม เป็นศาสดาแห่งศาสนาอิสลาม และได้นามใหม่ว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ซึ่งในขณะนั้นท่านได้อายุ ๔๐ ปี^{๙๐}

พระบรมศาสดามุฮัมมัดมิได้ทรงประกาศศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่พระองค์ได้พยายามปรับปรุงกำหนดเงื่อนไขระเบียบสังคมไว้อย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อควบคุมความประพฤติของพสกนิกรให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดีตามความจำเป็นของการดำรงอยู่ร่วมกัน ระเบียบข้อบังคับทางสังคม กับการปฏิบัติศาสนกิจนั้นเดินควบคู่กันอยู่เสมอ ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ^{๙๑} คัมภีร์ของศาสนาอิสลาม คือ อัลกุรอาน (Al-quran) หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่า โคราน (Koran) คำว่ากุรอาน แปลว่าการอ่าน คือคัมภีร์ที่พระอัลเลาะห์ประทานให้มนุษย์อ่านจะได้ไม่ตกไปในความชั่ว ^{๙๒}

๒.๖. หลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาอิสลาม

๒.๖.๑ หลักคำสอนสำหรับการอยู่ร่วมกันของศาสนาอิสลาม

หน้าที่หลักสำคัญของชาวมุสลิมทุกคน นอกจากคัมภีร์อัล-กุรอาน ก็จะมีเรื่องหลักศรัทธา ๖ ประการ และหลักปฏิบัติ ๕ ประการที่ชาวมุสลิมยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

๑) หลักศรัทธา ๖ ประการของอิสลาม ถือเป็นยอดแห่งความดี ผู้ใดขาดศรัทธาจึงเป็นยอดแห่งความชั่วร้าย

๑.๑ ศรัทธาต่อพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว

^{๘๙}(Lewis M. Hopfe ๑๙๘๓-๔๔๒)^{๘๙}

^{๙๐}สุจิตรา อ่อนค้อม . ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๐ .

^{๙๑}Ahmad A.Gulwash . ประวัติศาสตร์อิสลาม, แปลและเรียบเรียงโดย เกษม แสงวนิชย์, และ นิพนธ์ ลักษณะปรีชา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม, ๒๕๒๒),หน้า ๒๕๕ .

^{๙๒}(Lewis M.Hopfe ๑๙๘๔ : ๓๓๑)

๑.๒ ศรัทธาในเทวทูตของพระเจ้า คือบรรดา มะลาอิกะฮ์ ซึ่งมีความต่างจากมนุษย์ เพราะเป็นนามธรรม และแปลงรูปไปได้ตามบัญชาของพระเจ้า ต้องเชื่อว่า มะลาอิกะฮ์ มีจริง คอยบันทึกความดี ความชั่ว ของมนุษย์

๑.๓ ศรัทธาในพระคัมภีร์อัล-กุรอาน (Alkur-an) ที่พระเจ้าประทานแก่มนุษย์ โดยผ่านศาสนานบีมุฮัมมัด เมื่อ ๑๔๐๐ ปีมาแล้ว มี ๑๑๔ บท แบ่งเป็น ๓๐ ภาค

๑.๔ ศรัทธาต่อบรรดาสนทูต คือ บุคคลที่พระเจ้าอัลเลาะห์เลือกและให้สื่อสารนำบทบัญญัติของพระองค์

๑.๕ ศรัทธาต่อวันพิพากษา คือวันปรโลก จักรวาลพินาศแตกดับจากนั้นพระเจ้าอัลเลาะห์จะให้ทุกคนฟื้นขึ้นมา ชำระบาปบุญตามที่ตนเองได้เคยกระทำไว้เรียกว่า “วันเกียติ์”

๑.๖ ศรัทธาในกฎกำหนดสถานะของพระเจ้า คือระเบียบหรืออำนาจของพระเจ้าอัลเลาะห์ กำหนดไว้ ๒ ประเภท คือกฎตายตัว เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ทุกอย่างเป็นไปอย่างพระประสงค์ของพระเจ้า การถือกำเนิด ชาติพันธุ์ รูปร่างหน้าตา การหมุนเวียนของฤดูกาลและ และกฎที่ไม่ตายตัว ดำเนินไปตามเหตุผล เช่นทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒) หลักปฏิบัติ ๕ ประการของอิสลาม ชาวมุสลิมต้องปฏิบัติศาสนกิจ พร้อมทั้งกายวาจาใจเป็นการกักตุนชีวิต

๒.๑ การปฏิญาณตน มี ๒ ลักษณะ คือ เปล่งวาจายอมรับอัลเลาะห์เป็นพระเจ้าองค์เดียวของตนและ นบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตแห่งอัลเลาะห์ และเปล่งวาจาต้องทำด้วยจิตที่เลื่อมใสอย่างแท้จริง

๒.๒ การทำละหมาด คือนมัสการพระเจ้าวันละ ๕ ครั้ง เป็นกิจวัตรคือ เช้าตรู่ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น กลางวัน เย็น พลบค่ำ กลางคืน

ชาวมุสลิมทุกแห่งหนต้องทำละหมาดเพื่อขอบคุณ สรรเสริญ และขอขมาพระเจ้าอัลเลาะห์ เป็นการขัดเกลาจิตใจตนให้สะอาดอยู่เสมอ และฝึกตนให้ตรงต่อเวลามีระเบียบ และอดทน ละหมาด แปลว่า การขอพร แสดงความภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ทั้งทางกายและใจ เป็นกุญแจสู่สวรรค์ เหมือนชำระร่างกายวันละ ๕ ครั้ง ย่อมหมดสิ่งโสมน การนมัสการนี้ทำคนเดียวก็ได้ แต่ถ้ารวมเป็นหมู่ยิ่งจะได้กุศลเพิ่มมากขึ้น

๓) การบริจาคทรัพย์ (บริจาคทานชะกาต) บทบัญญัติในพระคัมภีร์ ต้องบริจาคทุกปีร้อยละ ๒.๕ เพื่อแบ่งปันให้ผู้อื่น ชะกาต คือ ทรัพย์สงเคราะห์ เป็นบทบัญญัติสำหรับ

ผู้มีฐานะโดยบริจาคนำผู้ยากจน และอื่น ๆ ตามพระบัญญัติ ๘ ประเภท คือ ผู้ยากจน ผู้ขัดสนอดอยาก ผู้เป็นเจ้าหน้าที่ชะกาต ผู้เข้ารับอิสลามใหม่ ๆ ปลดปล่อยทาส ผู้มีหนี้สินที่เกิดจากการทำดี ให้วิถีทางแห่งอัลเลาะห์ ผู้เดินทางที่ขาดทุนรอน

สำหรับประเภทของทรัพย์สินที่ต้องบริจาคชะกาต ได้แก่ รายได้จากพืชผล เช่น ข้าว อินทผลัม และรายได้จากปศุสัตว์เช่น วัว ควาย แพะ แกะ อุฐ ทองคำ เงิน ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการค้า

จุดประสงค์สำคัญของชาวมุสลิมในการบริจาคชะกาต ชาวมุสลิมตระหนักว่าทรัพย์สินที่ได้มาเป็นของฝากจากพระเจ้าเพื่อสละแก่คนยากจน ลดช่องว่างทางชนชั้น ลดความตระหนี่ เห็นแก่ตัว

๔) การถือศีลอด ถืออดกิน อดดื่ม งดประพฤติดามอารมณ์ฝ่ายต่ำ ในช่วงรุ่งอรุณจนถึงตะวันตกลับฟ้า เป็นเวลา ๑ เดือนเต็ม เรียกเดือนรอมมาฎอนหรือเดือน ๙ ของปฏิทินอิสลาม จุดประสงค์ของการถือศีลอดคือทำให้บริสุทธิ์ รู้จักคุมจิตตัดกิเลส มีขันติ อดกลั้นหนักแน่น อดทน ให้รู้รสชาติความยากจน อดอยาก หิวโหย จะได้เกิดเมตตาแก่คนทั่วไป ยกเว้นผู้ที่ไม่ต้องถือศีลอด คือ คนชรา คนเจ็บป่วย หญิงมีครรภ์ หญิงแม่ลูกอ่อนให้นมทารก หญิงมีรอบเดือน คนทำงานหนัก และผู้ที่อยู่ในระหว่างการเดินทาง

๕) การประกอบพิธีฮัจญ์ คือการเดินทางไปประกอบศาสนกิจตามศาสนบัญญัติ ณ นครเมกกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ชาวมุสลิมที่มาจากส่วนต่าง ๆ ของโลกแม้จะต่างภาษากันด้านภาษา วัฒนธรรม เชื้อชาติ ประเพณี ต่างก็เป็นบ่าวของอัลเลาะห์และพี่น้องร่วมศาสนา ชาวมุสลิมควรไปประกอบพิธีฮัจญ์อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต โดยการเวียนรอบวิหาร กาบะฮ์ และจูบ หรือสัมผัสหินดำก้อนใหญ่ โดยมีจุดมุ่งหมาย

๕.๑ เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ แลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน

๕.๒ เพื่อแสดงให้เห็นเอกภาพและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ที่มาจากส่วนต่าง ๆ ของโลก

๕.๓ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม้ฐานันดรทางสังคมต่างกัน แต่เมื่ออยู่หน้าพิธีของพระเจ้าทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน^{๕๓}

^{๕๓} สุกัญญา พ่วงภักดี, คุณค่าและความจริงของชีวิต, หน้า ๑๔๑-๑๔๓.

๒.๖.๒ หลักการสำคัญของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนที่เคร่งครัดตายตัว มีระบบและระเบียบแบบแผนให้ผู้นับถือยึดมั่นอยู่ในศีลธรรม ความดีงาม ความรักเพื่อนมนุษย์ ชันดิธรรม ตลอดจนสอนให้มนุษย์ได้รู้จักพระเจ้าผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก และเอกภพ ศาสนาอิสลามเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าประทานให้แก่มนุษย์คนแรก และได้มีวิวัฒนาการในคำสอน ตามวิวัฒนาการของสังคมผ่านทางศาสนา จนมาเสร็จสมบูรณ์ในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด บทบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลามจะเป็นกฎหมายที่มีบทลงโทษกำกับไว้ด้วย ด้วยเหตุนี้อิสลามจึงมิใช่ศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่อิสลามยังเป็นกฎหมายและเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตอีกด้วย โดยสอนให้รู้ถึงพระวอนะที่จะปลดปล่อยวิญญาณของมนุษย์ ให้พ้นจากบาปกรรมทั้งปวงสอนให้รู้ถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ดังนั้นสาระสำคัญของหลักธรรมคำสอนในอิสลาม ถ้าพิจารณาได้จากหลักการที่สำคัญ ที่เป็นโครงสร้างที่สำคัญที่สุด ประกอบด้วยหลักการศรัทธาหรือรูกอนอิหม่ามกับหลักการปฏิบัติ หรือรูกอนอิสลาม หลักศรัทธา ๖ ประการ คือศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว คือ พระอัลเลาะห์ ศรัทธาในบรรดาอัครทูตของอัลเลาะห์ ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลายของ อัลเลาะห์ ^{๕๔}

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีบทบาท และความสำคัญต่อสันติภาพและเศรษฐกิจโลก คำว่าอิสลามมาจากคำว่า “อัสละมะ” ในภาษาอาหรับแปลว่าสันติ ความปลอดภัย ความสงบสุข การยอมมอบน้อมตนเอง^{๕๕}

๒.๖.๓. อุดมการณ์ของศาสนาอิสลาม

เป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม มี ๒ ระดับ ได้แก่ เป้าหมายในโลกนี้ เพื่อให้ตนมีความสุขทั้งกายและใจ หมดทุกข์ หมดความหวาดกลัว และทำให้สังคมและโลกมีความสุข และเป้าหมายในโลกหน้า คือ พ้นจากการลงโทษ เข้าถึงสวรรค์ มีความสุขตลอดไป^{๕๖}

^{๕๔} คณะจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศาสนาทั่วไป, หน้า ๑๔๐.

^{๕๕} คุณ โทจันทร์, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๑๕.

^{๕๖} สุกัญญา พ่วงกักดี . คุณค่าและความจริงของชีวิต, หน้า ๑๔๒.

การดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ต้องดำเนินชีวิตตาม พระคัมภีร์อัล-กุรอาน และยึดแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ตามหลักปฏิบัติ ๒ ประการคือ หลักศรัทธา ๖ ประการ และหลักปฏิบัติ ๕ ประการ และละเว้นตามข้อห้ามอีก ๑๒ ประการจะเกิดคุณธรรมขั้นสูง ที่เรียกว่า อัล-อิห์ซาน นำชีวิตชาวมุสลิม สู่มะรآتีย์ สภาวะ นั้นจะบรรลุถึงความสันติสุข ชั่วนิรันดร์^{๕๗}

สรุปความว่าเป้าหมายสูงสุดของศาสนาอิสลาม มี ๒ ระดับ ดังนี้ ระดับที่ ๑ เป้าหมายในโลกนี้ เป็นเป้าหมายเพื่อให้ตนเองมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจหมด ความทุกข์ความกลัว และเพื่อให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีสงบ ระดับที่ ๒ เป้าหมายในโลก หน้า คือการพ้นจากการถูกลงโทษ และได้บังเกิดในสวรรค์อยู่ร่วมกับพระอัลเลาะห์ชั่วนิรันดร์ มีความสุขตลอดไป อันเป็นเป้าหมายสูงสุด เพราะจะได้ชีวิตที่ปราศจากความทุกข์ และความทุกข์นั้นจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้อีก^{๕๘} และวิธีการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด คือการทำดีอันเป็นการปฏิบัติอยู่ในขอบเขตหรือวิถีที่มนุษย์สามารถปฏิบัติได้ การปฏิบัติตามแนวทาง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต้องมีเงื่อนไขอยู่ ๔ ประการ คือ ๑ มีเจตนา ๒ ไม่โอ้อวด ๓ ไม่หวังผลตอบแทน ๔ ขัดเกลากิเลสของตน^{๕๙}

๒.๖.๔ วิธีการของศาสนาอิสลาม

จากหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การใช้ชีวิตของคนในสังคมเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด ไม่แพ้เรื่องชีวิตของปัจเจกบุคคล และจักรวาลที่เป็นเวทีสำหรับการดำรงอยู่ของคน แต่เรื่องของสังคมที่สลับซับซ้อน มีรายละเอียดปลีกย่อยมาก เนื่องจากอิสลามได้วาง กฎเกณฑ์ความประพฤติที่เรียกว่ากฎหมาย (ชะรีอะฮ์) ที่ครอบคลุมการใช้ชีวิตร่วมกัน ในสังคมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสังคม บุคคลกับบุคคล หรือสังคมกับสังคม ในรูปของการใช้ชีวิตส่วนตน และการใช้ชีวิตเกี่ยวกับครอบครัว

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑-๔๒.

^{๕๘} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศาสนาทั่วไป, หน้า ๑๓๗.

^{๕๙} สุจิตรา รณริน, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔๕.

เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง หรือเรื่องอื่น ๆ แม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ^{๑๑๑}

ตัวอย่างโองการในคัมภีร์อัลกุรอาน

อัลกุรอาน ๒๑:๕๒ ^{๑๑๑}“(มนุษย์ชาติเอ๋ย !) แท้จริงชุมชนของสุเจ้านี้เป็นชุมชนเดียวกันและฉันเป็นพระผู้อภิบาลของสุเจ้า ดังนั้นจงเคารพภักดีฉัน”

โองการนี้สะท้อนทัศนะของอิสลามหลายประการทั้งในแง่แบบแผนของความประพฤติในฐานะเป็นรากฐานที่สำคัญของการมีชุมชนการมองคนแต่ละคนว่าเป็นสมาชิกของชุมชนเดียวกัน และการยอมรับสภาพความแตกต่างของชุมชนดังนี้^{๑๑๒}

๑. อิสลามถือว่าระเบียบแบบแผนของพฤติกรรมร่วมกันของกลุ่มชน เป็นรากฐานที่จำเป็นของความเป็นชุมชน คือเป็นแนวทางหรือเป็นแบบแผนของความประพฤติ ระเบียบแบบแผนทางด้านความเชื่อ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนการปฏิบัติ ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มได้

๒. คนทุกคนในทุกที่ทุกเวลา มีฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนมนุษย์โดยเสมอกัน ภายใต้แบบแผนที่มีลักษณะร่วมกันเป็นสากล เป็นการยอมรับฐานะของบุคคลโดยเสมอภาคกัน คนแต่ละคนในโลกนี้ เป็นเสมือนหยดน้ำแต่ละหยดจากมหาสมุทรเดียวกัน ต่างก็มีแบบแผนที่สำคัญร่วมกัน เช่น มีกำเนิดมาจากพระเจ้าองค์เดียวกัน มีธรรมชาติทางกายภาพ จิตตานุภาพโดยทั่วไปอย่างเดียวกัน และมีบรรพบุรุษร่วมกันคือ อาดัมกับเฮวาฮ์ มีจุดหมายปลายทางของชีวิตร่วมกัน ในลักษณะร่วมเหล่านี้อิสลามยังถือว่าคนได้รับหลักการดำเนินชีวิต เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตทางสังคมที่มีแก่นแท้เหมือนกันมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

๓. ชุมชนแต่ละชุมชน อาจมีความแตกต่างกันในแบบแผนความประพฤติโดยที่แบบแผนดังกล่าว อาจขัดแย้งต่อแบบแผนและเจตนารมณ์ของแบบแผนเดิม หรือแบบแผนที่อัลลอฮ์ ทรงวางไว้เป็นรากฐานของการใช้ชีวิตและการปฏิบัติต่อกันในชุมชน ดังใจความ

^{๑๑๑} เสรี พงศ์พิศ และคณะ, คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕๓ .

^{๑๑๑} อัลกุรอาน ๒๑:๕๒

^{๑๑๒} เสรี พงศ์พิศ และคณะ, คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา, หน้า ๑๕๕ .

ที่ว่า “มนุษย์ทั้งหลายมิใช่เป็นอย่างอื่น นอกจากเป็นชุมชนเดียวกัน และพวกเขาได้แตกแยกกัน”

๔. ชุมชนมีกฎเกณฑ์ของความเจริญ และความเสื่อมสลาย ความเสื่อมสลายของชุมชน เกิดจากการละเมิดกฎเกณฑ์ของจริยธรรมหรือศีลธรรม อันมีลักษณะร่วมกัน เป็นแบบที่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน ที่เห็นได้ชัดคือ เป็นแบบแผนที่สร้างคุณธรรมให้แก่บุคคลในสังคม เพื่อความผาสุก และการอยู่รอดของสังคม คนในทุกยุคทุกสมัยมีศักยภาพที่จะได้รับการปลูกฝังสิ่งที่ดีงามตามทัศนะของศาสนา^{๑๐๓}

ตัวอย่างโองการในคัมภีร์อัลกุรอาน

อัลกุรอาน ๔๕:๑๓^{๑๐๔} “(มนุษย์ชาติเอ๋ย !) แม้จริงเราได้ให้กำเนิดผู้เจ้าจากเพศชาย และเพศหญิง และได้ทรงทำให้ผู้เจ้าเป็นชาติพันธุ์ และตระกูลต่าง ๆ เพื่อผู้เจ้าจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้มีเกียรติสูงสุดในหมู่ผู้เจ้า ตามทัศนะของอัลลอฮ์นั้น คือผู้สำรวจตนดีที่สุด แท้จริงอัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงตระหนักเสมอ

จากตัวอย่างโองการนี้ ได้สะท้อนทัศนะทั่วไปของอิสลามเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคลและชุมชน หลายประการคือ

๑. ความแตกต่างระหว่างบุคคล หรือชุมชนเป็นสิ่งที่คนหรือกลุ่มบุคคลต้องถือเป็นเงื่อนไข ในการสถาปนาระบบความสัมพันธ์ ทางสังคมในวงกว้างออกไป เพื่อเกื้อกูลประโยชน์สุขร่วมกัน เพื่อแผ่ผลประโยชน์ระหว่างกัน ในโลกที่อัลลอฮ์ ทรงมอบให้แก่คนทุกคน ความแตกต่างระหว่างคนที่ต่างก็มีบรรพบุรุษเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นในด้านถิ่นที่อยู่อาศัย เชื้อชาติ วงศ์ตระกูล เพศ ภาษา อายุ ซึ่งเป็นความแตกต่างในข้อปลีกย่อยของคนหรือกลุ่มชน เป็นรากฐานให้คนสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน สามารถจำแนกสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยความแตกต่างกัน รวมทั้งได้รู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน เรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตร่วมกันภายในชุมชนของตนระหว่างชุมชนย่อย ระดับครอบครัว ไปจนถึงระดับโลก บังเจกบุคคลและกลุ่มชนในโลก เป็นคนในครอบครัวเดียวกัน เป็นพี่น้องกัน ต้องการร่วมมือเกื้อกูลกัน เพื่อรักษาอะมานะฮ์ หรือหน้าที่ความรับผิดชอบของคน

^{๑๐๓} เสรี พงศ์พิศ และคณะ, คนในทรงสนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา, หน้า ๑๕๓-๑๕๕.

^{๑๐๔} อัลกุรอาน ๔๕:๑๓.

๒. คุณค่าของคนหรือกลุ่มชนวัดกันด้วยการสำรวมตนตามข้อบัญญัติของอัลลอฮ์ วัดกันด้วยความรับผิดชอบต่อแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่เป็นเครื่องวัดว่าคนหรือกลุ่มชนมีความรักดีต่ออัลลอฮ์เพียงใด และประชาชาติทุกกลุ่มในโลก ทุกสถานที่และกาลเวลาจะต้องได้รับการทดสอบด้วยมาตรการที่บ่งถึงความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับอัลลอฮ์ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ไม่ว่าเราจะประเมินหรือชี้ให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าว และความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวของคนและชุมชน

อัลกุรอาน ๒๘:๗๗^{๙๙} “จงแสวงหาที่พำนักแห่งปรโลกด้วยปัจจัยที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานแก่ผู้เจ้า และจงอย่าลืมนส่วน และจงอย่าลืมนส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้ และจงปฏิบัติต่อผู้อื่น เช่นที่อัลลอฮ์ได้ทรงปฏิบัติดีต่อเจ้า และจงอย่าก่อความเสียหาย ณ แผ่นดินแท้จริง อัลลอฮ์มีทรงรักผู้ก่อความเสียหาย โองการนี้เป็นโองการที่สะท้อนถึงเป้าหมายของชีวิต และเป้าหมายของชุมชน แสดงให้เห็นว่า การใช้ชีวิตหรือการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนหรือของชุมชน โดยส่วนรวมเป็นไปในแนวเดียวกัน คือเป็นการกระทำเพื่อสร้างความผาสุกในโลกนี้และโลกหน้า โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาให้ เช่นอาศัยความรู้ความสามารถในการทำงานเพื่อยกสภาพความเป็นอยู่ของตนในทางสุจริตไม่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนา ขณะเดียวกันคนต้องปฏิบัติตามศาสนกิจในความรับผิดชอบตามสมรรถภาพของตนให้ครบถ้วน เพื่อผลตอบแทนที่ดีในจุดหมายปลายทางของชีวิต หรือรักษาตนเองให้พ้นจากการลงโทษ”^{๑๐๐}

สรุปหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลาม มีหลักคำสอนที่เคร่งครัดตายตัว มีระบบและระเบียบแบบแผน ให้ผู้นับถือ ยึดมั่นในศีลธรรม ความดีงาม ความรักเพื่อนมนุษย์ ขันติธรรม ตลอดจนสอนให้มนุษย์รู้จักพระเจ้าผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก และเอกภพ ศาสนาอิสลามเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่พระเจ้าเป็นเจ้าประทานให้แก่มนุษย์คนแรก และได้มีวิวัฒนาการ ในคำสอนตามวิวัฒนาการของสังคมผ่านท่านศาสดา บทบัญญัติ ในคัมภีร์อัล-กุรอาน ของศาสนาอิสลามจะเป็นบทกฎหมายที่มีบทลงโทษกำกับไว้ด้วย ด้วยเหตุนี้อิสลามจึงมิใช่ศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่อิสลามยังเป็นกฎหมายและเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตด้วย หลักการที่สำคัญ ที่เป็นโครงสร้างที่สำคัญ

^{๙๙} อัลกุรอาน ๒๘:๗๗.

^{๑๐๐} เสรี พงศ์พิศ และคณะ, คนในวรรณคดีของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา, หน้า ๑๖๐-๑๖๒.

ที่สุด ประกอบด้วยหลักศรัทธา ๖ ประการคือ ศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว คือพระอัลเลาะห์ ศรัทธาในบรรดาโมลาอิกะห์ของอัลเลาะห์ ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลายของอัลเลาะห์ ศรัทธาในบรรดาศาสดาทั้งหลาย ศรัทธาในวันสุดท้าย และการเกิดใหม่ในวันปรโลก ศรัทธาในกฎกำหนดสภาวะของอัลเลาะห์ และหลักการปฏิบัติ ๕ ประการ คือการปฏิญาณตน การละหมาด การถือศีลอด การบริจาคชะกาต การประกอบพิธีฮัจญ์ และนอกจากนั้นยังมีข้อปฏิบัติ และข้อห้ามอีกหลายประการที่ชาวมุสลิม ควรดเว้น^{๑๑๑}

๒.๗ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละศาสนา

วัฒนธรรมคือ สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม วัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรม วาจาท่าทาง กิจกรรม ผลผลิตของกิจกรรมที่มนุษย์ในสังคมผลิต หรือปรับปรุงขึ้นจากธรรมชาติ และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยผ่านการคัดเลือก ปรับปรุง และยึดถือสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นทั้งลักษณะนิสัยของคน หรือกลุ่มคนในชาติ ลัทธิ ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม อาหารการกิน เครื่องใช้ไม้อ้อย ศิลปะต่าง ๆ ตลอดจนทั้งการประพฤติปฏิบัติในสังคม^{๑๑๒}

พระยาอนุมานราชธน อธิบายว่า “วัฒนธรรม” คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตมนุษย์ ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้สืบกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรมคือการคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และกริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรมคือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม^{๑๑๓}

มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่ง แต่มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น เพราะมนุษย์มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไปเช่น รู้จักทำมาหากิน รู้จักสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในการประกอบการทำมาหากิน และสร้างแบบแผนในการดำเนิน

^{๑๑๑} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *ศาสนาทั่วไป*, หน้า ๑๔๐-๑๔๑.

^{๑๑๒} นิติยา บุญสิงห์, *วัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพฯ : เรื่องแสงการพิมพ์ ๒๕๔๔), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๑๓} อานนท์ อาภาภิรม, *สังคม วัฒนธรรม และประเพณี*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๐-๕๑.

ชีวิต สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ วัฒนธรรมและเนื่องจากมนุษย์มีวัฒนธรรม จึงทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมสูงกว่าสัตว์ เจริญกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ^{๑๑๐}

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความสำคัญสำหรับชาติหนึ่ง ๆ การที่มนุษย์แบ่งเป็นชาตินั้น ชาตินี้ ก็อาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดนั่นเอง วัฒนธรรมจึงเป็นแบบฉบับของการแสดงออกทางด้านความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของมนุษย์เป็นระเบียบแบบแผนหรือพฤติกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันจนเป็นประเพณี หรือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนในสังคมต้องยึดถือและปฏิบัติตามกัน ทั้งวัฒนธรรมด้านจิตใจและวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ^{๑๑๑}

ศาสนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่ช่วยใ้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ศาสนาใหญ่ ๆ ของโลกย่อมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์มาเป็นเวลาหลายทศวรรษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาจะเป็นบ่อเกิดแห่งศีลธรรมในทางที่ถูกที่ควร ทำให้คนเรามีหลักและมาตรฐานแห่งความประพฤติในทางที่ควรไม่ควร^{๑๑๒}

วัฒนธรรม หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมารวมทั้งความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ วัฒนธรรมจะมีสาระสำคัญดังนี้^{๑๑๓}

๑. เป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์
๒. เป็นสิ่งที่ต้องถ่ายทอด ศึกษา ในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน
๓. เป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมนั้น ๆ ร่วมยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
๔. เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนรากฐานของแบบธรรมเนียมประเพณีที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับนับถือกันเป็นแนวทางในการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ
๕. พฤติกรรมอันมีผลเนื่องมาจากวัฒนธรรมนั้น ๆ มีแง่มุมต่าง ๆ ที่ไม่ควรจะมองข้าม

ประการแรก คนเราไม่ต้องการเพียงแต่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขสบายเท่านั้น หากยังต้องการที่จะแสดงออกในทางความคิด อารมณ์ และความเข้าใจต่าง ๆ ทางจิตใจ

^{๑๑๐} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^{๑๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

ประการที่สอง สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ประการที่สาม มีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เป็นระเบียบ มีความเห็นที่สอดคล้องต้องกัน ไม่มีความขัดแย้งกัน ตลอดจนต้องมีความร่วมมือซึ่งกันและกัน

๖. วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นมโนคติ จะเป็นสิ่งกำหนดลักษณะความประพฤติ การปฏิบัติ และพฤติกรรมของกลุ่มสังคม

๗. วัฒนธรรมเป็นเสมือนมาตรการในการประเมินคุณค่าแห่งพฤติกรรมหรือวัตถุ วัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ช่วยให้นมนุษย์และสังคมพัฒนาขึ้นโดยลำดับอย่างไม่มีการสิ้นสุด แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของมนุษย์ในการปรับปรุง รับเอาหรือสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมขึ้นมาใช้ ถ้าวัฒนธรรมมีคุณค่าเหมาะสมก็สามารถช่วยให้สังคมเจริญขึ้นได้มากเป็นเงาตามตัวและความเหมาะสมของวัฒนธรรม ก็คือการก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตในสังคม^{๑๑๔}

สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ เป็นสองสิ่งที่แตกต่างกันไม่ได้ และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่แยกสังคมหนึ่งว่าต่างจากอีกสังคมหนึ่งก็คือวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างทางสังคมคงอยู่ เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าไว้ด้วยกัน^{๑๑๕} ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม จึงมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ของคนในสังคม คนในสังคมแสดงความสัมพันธ์ต่อกัน ความสัมพันธ์ที่แสดงต่อกัน จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ดังนั้น มนุษย์ สังคม และวัฒนธรรม จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก^{๑๑๖} ขนบธรรมเนียมประเพณี คือแบบอย่างที่ยอมรับกันได้ทำกันมาจนกลายเป็นมารยาททางสังคม เช่นการกราบไหว้ การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน^{๑๑๗}

^{๑๑๔} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๕.

^{๑๑๕} ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^{๑๑๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๒.

^{๑๑๗} พัน ดอกบัว, พระพุทธศาสนากับคนไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปบรรณาการ ๒๕๔๒.), หน้า ๑๒ .

ประเพณีหมายถึง “ขนบธรรมเนียม แบบแผน” พระยาอนุมานราชชนนอธิบายว่า “ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสิ่งอย่างเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่ไม่ใช่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคม หรือคนในสังคมนั้นสร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดให้แก่กันได้ เพราะสิ่งใดที่ สังคมสร้างหรือวางเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นไว้ ก็จะสืบต่อเป็นประเพณี และประเพณีนั้น ถ้าจะให้ความหมายอย่างเคร่งครัด^{๑๑๔}

ประเพณีหมายถึง ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผน กันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบ ก็เป็นผิด ประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี^{๑๑๕}

๒.๓.๑ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนาพุทธ

วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนาพุทธ คือวันสำคัญทางศาสนาพุทธ ที่ศาสนิกชนปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อระลึกถึง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แก่

๑) วันมาฆบูชา เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ มีเหตุการณ์อัศจรรย์ที่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า จำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยมีคำนิคมหมาย พระสงฆ์ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖ และเป็นผู้ที่ได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า ในวันนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานโอวาทปาฏิโมกข์ มีเนื้อหาโดยสรุปคือ ให้ละความชั่วทุกชนิด ทำความดีให้ถึงพร้อมและทำจิตใจให้ผ่องใส

๒) วันวิสาขบูชา คือการบูชาในคืนวันเพ็ญเดือนวิสาขะ คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เป็นวันที่มีความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ๓ ประการคือ ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เหตุการณ์ทั้งสามประการนี้ เกิดขึ้นต่างคราวกัน แต่เวียนมาบรรจบครบรอบในวันเพ็ญเดือนวิสาขะของแต่ละรอบ

๓) วันอัฐมีบูชา หมายถึงการบูชาในวันแรม ๘ ค่ำ แห่งเดือนวิสาขะหรือเดือน ๖ ถือว่าเป็นวันที่มีเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา อีกวันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นหลังจากพุทธปรินิพพาน คือเป็นวันถวายพระเพลิงพุทธสรีระ ซึ่งในวันดังกล่าวมีเหตุการณ์อัศจรรย์

^{๑๑๔} อานนท์ อาภากริม, สังคม วัฒนธรรม และประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๒.

^{๑๑๕} กรมศิลปากร, ๑๐๐ ปี พระยาอนุมานราชชนน รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๓๑), หน้า ๒๔๓.

เกิดขึ้นคือ เพลิงไหม้พุทธสรีระ อวัยวะไม่ปรากฏแล้ว ไม่ปรากฏเขม่าเลย คงเหลือแต่พระบรมสารีริกธาตุเท่านั้น

๔) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตร อันเป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกโปรดญาติปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี เมื่อจบพระธรรมเทศนา ญาติโกณทัญญะก็ได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบัน เป็นพยานการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๕) วันเข้าพรรษา ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันที่ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาอธิษฐานอยู่ประจำในวัด และไม่ไปค้างที่อื่นตลอด ๓ เดือน ในฤดูฝน เนื่องจากช่วง ๓ เดือนเป็นฤดูฝน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในช่วงฤดูฝน ทำให้ประกอบอาชีพไม่ได้ จึงถือโอกาสเข้าวัดถวายทาน รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญภาวนาเพิ่มพูนบุญกุศลให้มากขึ้น

๖) วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่ครบกำหนดทางพระวินัยที่พระภิกษุ อธิษฐานอยู่จำพรรษา ๓ เดือน เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำสังฆกรรมพิเศษ คือเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยความเมตตา

๗) วันธรรมสวนะ ตรงกับวันขึ้น ๘ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ กับวันแรม ๘ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด เป็นวันที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา และการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่ง ที่จะได้บำเพ็ญบุญกุศลถวายวัด ๓ ประการ คือการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา^{๑๒๐}

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นแกนหลักของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญที่สุด เพราะช่วยเปลี่ยนแปลงนิสัยของมนุษย์ให้มีจิตใจดีขึ้น การที่ประชาชนมีนิสัยใจคอเต็มไปด้วยความประณีต และมีนิสัยใจคอออร์ปด้วยความเมตตาปราณี รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเมตตา กรุณา มีความกตัญญูรู้คุณ รู้จักบาปกรรมในการทำชั่ว มีสติสัมปชัญญะ มีhiri โอบอ้อมอารี มองโลกในแง่ดี มีจิตใจกว้างขวาง และเป็นผู้พร้อมไปด้วยมโนธรรมและมนุษยธรรม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งดวงจิต ก็อาศัยหลักพุทธศาสนาช่วยขัดเกลา ประคับประคองสติปัญญาอันกักขฬะเลวร้าย ให้มีจิตใจขาวสะอาดผ่องใส และสามารถร่วมกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนได้อย่างสบาย พระพุทธศาสนาจึงเป็นวัฒนธรรมอันสูง ที่สูงมนุษย์ให้มีระเบียบ

^{๑๒๐} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๘- ๑๑๒.

มีวินัย ให้รู้จักความเมตตา ด้วยมูลเหตุอันนี้เอง จิตใจของชาวไทยส่วนมากมีนิสัยที่อ่อนน้อมไปตามหลักพุทธธรรมของพุทธองค์ คือมีนิสัยรักความสงบ และมีนิสัยที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์^{๑๒๑}

พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นรากของวัฒนธรรมสอนให้เป็นคนดีมีเหตุผล ไม่มั่งมาย เช่น

๑. สอนให้มีเสรีภาพทางความคิด
๒. สอนให้รู้จักความดี ความชั่ว เชื่อเรื่องกรรม
๓. สอนให้มีความเสมอภาค ไม่ถือชั้นวรรณะ
๔. สอนให้มีภราดรภาพ มีเมตตา เคารพซึ่งกันและกัน
๕. สอนให้แผ่เมตตาโดยหาประมาณมิได้
๖. สอนให้รักสันติ
๗. สอนให้พึ่งตนเอง
๘. สอนให้ยอมรับความสามารถของคนอื่น
๙. สอนให้ดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง ไม่หย่อนหรือตึงเกินไป
๑๐. มีคำสอนทุกระดับ^{๑๒๒}

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นหลักใหญ่ของวัฒนธรรมไทย และมีคตินิยม คำพังเพย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ได้มีการสร้าง สังคม เลือกรับความคิด ศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยมและเครื่องประเทืองจิตบำรุงใจ การปรับปรุงแก้ไข และสืบทอดกันมา วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องจิตใจ และมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่มีการยอมรับนับถือของคนในสังคมที่มีความสำคัญ เช่นเดียวกับกฎหมาย จึงทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน แล้วยังรวมทั้งระเบียบมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม^{๑๒๓} (ตามประกาศตั้งกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๕)

^{๑๒๑} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๔๘.

^{๑๒๒} สถิตย์ ศิลปะชัย, ผศ., เอกสารประกอบการสอนวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.(เอกสารอัดสำเนา)

^{๑๒๓} ประกาศตั้งกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๕.

คติธรรม ได้แก่วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ศีลธรรมจรรยาซึ่งได้มาจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ช่วยให้สังคมและประเทศชาติดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข มั่นคงและปลอดภัยที่ใช้ในการดำเนินชีวิต^{๑๒๔}

๑. ความขยันหมั่นเพียร คือความตั้งใจในการทำสิ่งใดก็ทำอย่างจริงจังจนสำเร็จ ลุ่ล่งไม่ทอดทิ้ง ไม่เป็นคนจืดจาง ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง

๒. ประหยัดอดออม คือเมื่อคนมีความขยันหมั่นเพียรทำงานหาเงินมาได้แล้วก็ต้องรู้จักประหยัด อดออม ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย รู้จักยับยั้งจิตใจ^{๑๒๕}

๓. เสียสละ การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขซึ่งกันและกันภายในสังคมด้วยความบริสุทธิ์ใจ การเสียสละจำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนในสังคมให้มีความสามัคคีที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔^{๑๒๖}

๔. ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่ได้ ไม่ใจแคบ ไม่เอาเปรียบ ไม่ฉ้อโกง ไม่ใช้เล่ห์เหลี่ยมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ของตนเอง ยิ่งกับผู้น้อย ผู้ด้อยโอกาสผู้ยากกว่าตนด้วยแล้วไม่ควรทำอย่างยิ่ง ควรประกอบอาชีพแต่เฉพาะในทางสุจริต งดเว้นการทุจริต ผิดศีลธรรมทุกชนิด ต้องรักษาคำพูดของตนให้มีคุณค่าน่าเชื่อถือเสมอ^{๑๒๗}

๕. มีความกตัญญู คือ รู้อุปการคุณที่บุคคลอื่นทำแก่ตน เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ และคนอื่น ๆ ที่สุดแม้สิ่งไม่มีชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย ถิ่นกำเนิด สถานศึกษา หรือแม้กระทั่งสัตว์ที่ช่วยประกอบการงานเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ที่ใช้แทนเครื่องจักรกลในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ทำอุปการะก่อน เรียกว่าบุพพการี คนที่รู้อุปการะที่คนอื่นทำแก่ตนแล้วทำตอบแทนเรียกว่า กตัญญูกตเวที การกตัญญูรู้คุณคนนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม^{๑๒๘}

^{๑๒๔} พระครูกลุ่ลยานสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลุ่ลยานธมฺโม), ผศ., **วัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๒.

^{๑๒๕} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วัฒนธรรมไทย**, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๑๒๖} อัง จตุตถก. (ไทย) ๒๑/๑๒/๕๑, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิตร**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๗) หน้า ๒๑.

^{๑๒๗} พระครูกลุ่ลยานสิทธิวิวัฒน์ (สมาน กลุ่ลยานธมฺโม), ผศ., **วัฒนธรรมไทย**, หน้า ๖๑.

^{๑๒๘} ประพันธ์ กลุ่ลวินิจัย, ผศ., **วัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔.

๖. มีใจกว้างขวาง คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่คณะอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม ไม่ถือเอาความเห็นของตนเป็นใหญ่ ถ้าความคิดเห็นของคนอื่นดีมีเหตุผลก็ควรมีใจกว้างรับฟัง พร้อมทั้งจะรับผิดชอบในหมู่คณะด้วยการประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเองเรียกว่านาถกรณธรรม ๑๐ ประการ^{๑๒๕}

๒.๓.๒ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์มีการประกอบพิธีกรรม ที่สำคัญได้แก่

๑) พิธีล้างบาป หรือศีลล้างบาป หรือศีลจุ่ม (Baptist) บางครั้งเรียกทับศัพท์ว่า ศีลบัพติสมา ชาวคริสต์ทุกคนเมื่อมีอายุประมาณ ๑๒-๑๔ ปี จะต้องผ่านพิธีนี้ ถือว่าสำคัญที่สุด เพราะจะเป็นการรับสมาชิกใหม่ เข้าสู่ความเป็นชาวคริสต์โดยสมบูรณ์ เป็นประตูเข้าสู่พระศาสนจักร เป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับที่จะผ่านไปสู่พิธีอื่น ๆ ต่อไป วิธีล้างบาปนี้ใช้น้ำเป็นเครื่องหมายโดยการจุ่มตัวลงในน้ำ ๓ ครั้ง หรือพระผู้ประกอบพิธีให้ ใช้น้ำรด

๒) พิธีรับพระจิต หรือศีลกำลัง (Confirmation) เป็นพิธีกรรมเพื่อเป็นการย้ำหรือแสดงความมั่นคงของจิตใจที่มีต่อพระจิต เป็นการยืนยัน (Confirm) ว่าจะเป็นผู้นับถือพระเจ้าอย่างแท้จริง แม้จะเปลี่ยนสภาพของวัยไปเป็นการเปลี่ยนสภาพเด็กเป็นผู้ใหญ่ในพระศาสนจักร พิธีนี้จะมีการเจิมหน้าผากเป็นรูปกางเขน มีการวางมือทั้งสองบนศีรษะของผู้รับ และประกาศว่า ผู้รับเป็นผู้ได้รับความรอดในนามของพระไตรเอกานุภาพ

๓) พิธีศีลมหาสนิท (Communion) เป็นพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้า เป็นศีลศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งบรรจุพระโลหิต พระวิญญาณ และพระเทวภาพของพระเยซูคริสต์เจ้าภายใต้รูปของขนมปัง และน้ำองุ่น โดยพระผู้ประกอบพิธีจะนำเอาน้ำองุ่นไปทำพิธีบูชาหน้าแท่นบูชาก่อน เสร็จแล้วผู้รับศีลนี้จะเดินพนมมือเข้ามาหาอย่างสงบ เสด็จไปคุกเข่าที่โต๊ะศักดิ์สิทธิ์ พระจะยื่นก้อนขนมปังกรอบเล็ก ๆ ให้ ผู้รับก็จะเบยศีรษะ อ้าปากและแลบลิ้นปริมฝีปากล่าง และปิดปาก เมื่อก่อนขนมปังเปียกแล้วจึงกลืน แล้วพนมมือกลับไปที่เดิม สวดมนต์ภาวนานมัสการขอบคุณ บางครั้งศีลนี้เรียกกันว่า ศีลระลึก เพราะเป็นการน้อมระลึกถึงการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูบนไม้กางเขน หลังจากที่ทรงรับประทานอาหารมื้อสุดท้าย (The Last Supper) กับคณะสาวกซึ่งมีอาหารคือขนมปัง

^{๑๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), วัฒนธรรมเบิกนำวิสัยทัศน์, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕-๓๖.

๔) พิธีสารภาพบาป หรือ ศีลแก้บาป (Confession) เป็นพิธีบอกความผิดหรือบาปของตนแก่พระเพื่อพระจะได้ยกโทษอภัยให้ ในพิธีสารภาพนี้จะกระทำในห้องเล็ก ๆ ข้างโบสถ์ ภายในห้องเล็กมีม่านหรือฉากกั้นกลาง ผู้สารภาพบาปเข้าทางหนึ่ง พระผู้ฟังการสารภาพบาปจะอยู่อีกทางหนึ่ง พระจะช่วยถามนำ ผู้สารภาพจะต้องตอบอย่างตรงไปตรงมาที่สุด เมื่อออกจากที่แก้บาปแล้วต้องคำนึงถึงคำเตือนของพระ ต้องตั้งใจที่จะงดเว้นไม่ทำบาปอีกต่อไป

๕) พิธีเจิมครั้งสุดท้าย (Extreme Unction, Holy Unction) เป็นพิธีกรรมที่พระทำเพื่อให้ผู้กำลังจะสิ้นใจหรือป่วยไข้ระถึงพระเจ้าเอาไว้ จะได้ไม่ลืมหินทางที่จะไปสู่อาณาจักรของพระเจ้า เป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะบรรเทาวิญญานและร่างกายของผู้ป่วยให้มีสติกำลังเข้มแข็งที่จะสามารถต่อสู้มารยาทได้ เป็นพิธีเจิมครั้งสุดท้ายให้บริสุทธิ์จากบาปก่อนที่จะไปสู่สถานชำระบาป (Purgatory) ในพิธีเจิมนั้นจะจับศีรษะคนเจ็บด้วยมือซ้ายแล้วเอานิ้วชี้ข้างขวาแตะหน้าผาก จากนั้นจึงใช้น้ำมันศักดิ์สิทธิ์เจิมทาที่ ตา หู จมูก ปาก มือ และเท้า ขณะเจิมก็จะสวดอ้อนวอนขอพรให้พระเจ้าได้โปรดอภัยบาปจากการที่อวัยวะต่าง ๆ ได้กระทำลงไป

๖) พิธีบวช หรือศีลอนุกรม (Ordination) เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเสกชาวคริสต์ที่ยอมตนเข้ามาเป็นนักบวช และเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ โดยมีหน้าที่สำคัญคือถวายมหาบูชามิสซา โปรดศีลศักดิ์สิทธิ์เผยแผ่พระทำคำสอน พระผู้ประกอบพิธีนี้จะต้องเป็นพระผู้ใหญ่ โดยให้ผู้จะบวชนุ่งขาวห่มขาวกราบลงหรือคุกเข่าลงหน้าแท่นบูชาแล้ว พระผู้ใหญ่นั้นจะสวดและให้พรเป็นเสร็จพิธี เป็นการเปลี่ยนสภาพคริสต์ชนสามัญให้เป็นผู้แทนของพระเยซูเจ้ามากขึ้น

๗) พิธีสมรส หรือศีลแต่งงาน หรือศีลกล่าว (Matrimony) เป็นพิธีกรรมที่รวมชายหญิง ๒ คน ให้เป็นสามีภรรยา สร้างสรรค์ครอบครัวชาวคริสต์ที่สมบูรณ์ด้วยความรักและความซื่อสัตย์ต่อกันโดยในพิธีนี้จะมีพระเป็นผู้อนุญาตในฐานะตัวแทนของพระเจ้าและมีพยานอีก ๒ คน คู่บ่าวสาวจะหมอบลงหน้าแท่นบูชาหรือยืนก้มศีรษะ พระจะออกมาทางแขนทั้งสองออกเป็นการแสดงความรับรู้ในความรักของทั้งสองพร้อมทั้งซักซ้อมย้ำความยินดีเต็มใจที่จะรับกันและกันเป็นสามีภรรยาและสวมมงกุฎให้ อ่านคำประสาทพรแก่คู่บ่าวสาวเป็นเสร็จพิธีเนื่องจากอุปสรรคที่สำคัญของพิธีนี้ ความเป็นญาติใกล้ชิดกันถูกบังคับให้แต่งงานหรือนับถือศาสนาต่างกัน จึงต้องมีการบอกกล่าวให้ผู้รู้ได้แจ้งอุปสรรคซึ่งอาจจะมีเสียล่วงหน้า

๘) พิธีคริสต์มาส (Christmas Day) ชาวคริสต์จะร่วมกันจัดพิธีเฉลิมฉลองวันคล้ายวันประสูติของพระเยซูคือ วันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปีเพื่อเป็นกิจกรรมที่เป็นอนุสรณ์ระลึกถึงวันประสูติ พิธีกรรมจะเริ่มขึ้นตั้งแต่เวลา ๒๔.๐๐ น. ของคืนวันที่ ๒๔ ธันวาคม โดยการไปตามประตูบ้านต่าง ๆ ร้องเพลงอวยพรในนามของพระเจ้า ขอให้ทุกคนมีความสุขเจริญด้วยอำนาจพระเมตตาของพระเจ้าแล้ว เจ้าของบ้านก็จะนำของขวัญเช่น ขนม ผลไม้ อาหารว่าง เครื่องดื่ม ออกมาให้เป็นการแสดงความขอบคุณที่คณะศาสนทูตได้นำพระพรจากพระเจ้ามาให้ถึงบ้าน ในขณะที่เดียวกันเมื่อเทศกาลคริสต์มาสมาถึงทุกบ้านก็จะจัดให้มีต้นคริสต์มาสที่แขวนด้วยของขวัญสำหรับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อน ๆ ญาติสนิทมิตรสหายในลักษณะ (Merry Christmas) ให้ผู้รับมีความสุข สดชื่นและสมปรารถนา ด้วยอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ของพระเจ้า กิจกรรมในวันที่ ๒๕ ธันวาคม สำหรับชาวคริสต์ทุกคน คือการไปโบสถ์ร่วมกัน สวดมนต์เช้า (Matin) รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน และแลกเปลี่ยนของขวัญกัน วันคริสต์มาสนี้เป็นวันหยุดงานทุกชนิด เปิดโอกาสให้พี่น้องที่อยู่ห่างไกลได้มาพบกัน อวยพรแก่กันและกัน

๙) วันอีสเตอร์ (Easter) ชาวคริสต์จะร่วมกันจัดพิธีเฉลิมฉลองวันเสด็จฟื้นคืนชีพของพระเยซู (Resurrection) คือเช้าวันที่ ๓ หลังจากวันศุกร์ซึ่งเป็นวันที่ถูกประหารชีวิตโดยการตรึงไม้กางเขน ส่วนวันที่จัดกิจกรรมเพื่อน้อมรำลึกถึงวันอีสเตอร์นั้น ได้แก่วันอาทิตย์แรกหลังวันที่มีพระจันทร์เต็มดวง (วันเพ็ญ) ภายหลังวันที่ ๒๑ มีนาคมของทุกปี ซึ่งตกอยู่ระหว่าง วันที่ ๒๒ มีนาคมถึงวันที่ ๒๕ เมษายน พิธีกรรมที่ประกอบในวันอีสเตอร์จะเน้นหนักการบูชา บวงสรวงดวงวิญญาณพระเยซู มีการจุดเทียนเผยแพร่อำนาจสอน ประพรมน้ำมัน ทำพิธีล้างบาป และทำพิธีส่งดวงวิญญาณ

๑๐) พิธีสำคัญมหากางเขน (Cross) เมื่อตื่นนอน เมื่อจะเข้านอน ก่อนลงมือทำงานสำคัญ หรือเมื่อประสบภัย และเมื่อถูกประจัญ ชาวคริสต์จะประกอบพิธีสำคัญมหากางเขนคือยกมือข้างขวาขึ้นที่หน้าผากพลางว่า “เดชะพระนามพระบิดา” แล้วลดลงที่อกพลางว่า “และพระบุตร” แล้วยกไปบ่าซ้ายหาบ่าขวา พลางว่า “และพระจิต” แล้วพนมมือไหว้ พลางว่า “อาเมน”^{๑๑๐}

^{๑๑๐}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศาสนาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๓-๑๒๕.

๒.๗.๓ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนาอิสลาม

วัฒนธรรมอิสลามหมายถึง สภาพอันเป็นความจริงของงามซึ่งเกิดจากการมอบ
น้อมยอมตนต่ออัลลอฮ์พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิง เพื่อความสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า
หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรมอิสลามหมายถึงการดำเนินชีวิต หรือรูปแบบของพิธีกรรม
ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจาก หรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอานและ
ซุนนะห์ของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ)^{๑๓๑}

วัฒนธรรมอิสลามหมายถึง การดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม
(แนวปฏิบัติ) ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของพระคัมภีร์
กุรอานและซุนนะฮ์ (คำสั่งสอน) ของท่านศาสดา มุฮัมมัด ขนบธรรมเนียมประเพณี
วัฒนธรรมของมุสลิมมีส่วนผูกพันกับข้อปฏิบัติไว้เกือบทุกแง่ทุกมุมจนสามารถกล่าวได้ว่า
ข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตที่มุสลิมต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด^{๑๓๒}

วัฒนธรรมคือ “แนวทางการดำรงชีวิตของสังคมหรือของกลุ่มแต่ละกลุ่มที่สืบทอด
ทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมคือสิ่งที่สังคมแต่ละสังคมถือว่าเป็น
สิ่งที่ดีที่เป็นแบบฉบับของชีวิต ซึ่งคนส่วนมากหวงแหนและปกป้องรักษา” สำหรับชาว
มุสลิมนั้นวัฒนธรรมกับศาสนาเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก เพราะศาสนาอิสลามคือ แนว
ทางการดำเนินชีวิตของมุสลิมเป็นเนื้อหนึ่งเดียวกัน^{๑๓๓}

วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น คือมาจากพระมหาคัมภีร์
กุรอานซุนนะฮ์ของท่านศาสดา วัฒนธรรมส่วนนี้มีลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา
สังคมแวดล้อม เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ จนมีผู้สรุปว่า วัฒนธรรมอิสลามเป็น
วัฒนธรรมที่แข็ง^{๑๓๔}

ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของมุสลิมมีส่วนผูกพันกับข้อปฏิบัติทาง
ศาสนาอิสลามอย่างใกล้ชิด เพราะหลักปฏิบัติทางศาสนาได้กำหนดข้อปฏิบัติไว้เกือบทุกแง่

^{๑๓๑} เสาวนีย์ จิตต์หมวด, ผศ., กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนสง่าวัชร
อัมพร, ๒๕๓๑), หน้า ๒๒๖.

^{๑๓๒} จริฎ มะลูลีม, ไทยกับโลกมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๑๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๑๓๔} นวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ, ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่าง
ชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชีย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕ .

ทุกมุมนั้นสามารถกล่าวได้ว่า ข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามเป็นธรรมเนียมแห่งชีวิตที่มุสลิมต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด^{๑๓๕}

ศาสนาวัฒนธรรมต้องมีการสืบทอดในสังคม สำหรับศาสนาอิสลามนั้นเน้นหนักหน้าที่สืบทอดศาสนาวัฒนธรรมเป็นพิเศษ นอกจากนั้นความรู้สึกวัดธรรมนิยามจะมีด้วยกันทุกกลุ่มทุกเหล่าคือรู้สึกว่าการพัฒนาของกลุ่มตนเองดีกว่าวัฒนธรรมของกลุ่มคนอื่น โดยเฉพาะชาวมุสลิมแล้วความรู้สึกศาสนาวัฒนธรรมนิยาม มีอยู่สูงมาก เพราะมีหลักคำสอนในอิสลามมากมายที่กล่าวในลักษณะที่ว่าหนทางของพระผู้เป็นเจ้าเป็นหนทางที่ถูกต้องที่สุด หรือศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ถูกต้องที่สุด^{๑๓๖} ลักษณะสองอย่างนี้ทำให้มีผลคือ มุสลิมทุกคนมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเรียนรู้และเผยแพร่วิทยาการและวัฒนธรรมของตน

วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีบทบัญญัติและวินัยปฏิบัติเคร่งครัด ซึ่งหลักของศาสนาเหล่านี้ ส่งผลต่อวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมมีดังนี้^{๑๓๗}

๑) วัฒนธรรมในการเกิด วัฒนธรรมเกี่ยวกับการเกิดของเด็กทารกในศาสนาอิสลามนั้นเมื่อเด็กคลอดออกมาแล้ว ผู้เป็นพ่อและแม่จะทำการโกนผมไฟให้แก่เด็กทารก ซึ่งถือเป็นประเพณีของศาสนาที่จะถือเป็นการเอาสิ่งสกปรกที่ติดมากับตัวเด็กให้หมดสิ้นไป นอกจากนี้หากเป็นเด็กผู้ชายจะทำการตัดหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศเพื่อความสะอาด ซึ่งเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า สูหนัด หรือมาไซยาวิ ด้วย

๒) วัฒนธรรมในด้านการแต่งกาย อิสลามถือว่าการเปิดเผยอวัยวะบางส่วน ของร่างกายที่ไม่สมควรเปิดเผยให้คนอื่นเห็นนั้นเป็นการผิดมารยาทอย่างร้ายแรง ทางศาสนาถือว่าเป็นบาป ส่วนที่ควรปกปิดภาษาอาหรับเรียกว่า เอรัด กล่าวคือ สำหรับผู้ชาย อวัยวะที่ควรปกปิดได้แก่อวัยวะตรงกลางลำตัวตั้งแต่ส่วนบั้นเอวลงไปจนถึงกลางน่อง ส่วนผู้หญิงต้องปกปิดร่างกายนับตั้งแต่คอลงไปถึงข้อมือข้อเท้า ดังนั้นผู้ชายชาวมุสลิมจึงไม่นิยมสวม

^{๑๓๕} วินัย คุรธรรมพัฒน์, ทัศนคติของคนไทยในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อประเทศสหพันธ์มาเลเซีย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๕๕ .

^{๑๓๖} อารง สุทธศาสตร์, อิทธิพลของศาสนาและวัฒนธรรมต่อปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้, วารสารการศึกษาแห่งชาติ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑๓ กุมภาพันธ์-มีนาคม ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี ๒๕๒๕), หน้า ๑๕ .

^{๑๓๗} อัสวิน ชามารา, การศึกษาชุมชนมุสลิมบริเวณคลองบางกอกใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี), (คณะโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๑๑.

กางเกงขาสั้นเหนือเข่า เพราะเข่าถือเป็นส่วนที่ปกปิด หญิงก็ต้องสวมเสื้อแขนยาวถึงข้อมือ และนุ่งผ้าถึงข้อเท้า การสวมเสื้อไม่มีแขน หรือกระโปรงสั้นเกินเข่าถือเป็นการผิดมารยาทต่อหลักศาสนา นอกจากนี้ส่วนศีรษะก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องปกปิด ผู้ชายต้องสวมหมวก ถ้าไม่มีหมวกก็ใช้ผ้าโพกศีรษะแทน ส่วนหญิงต้องใช้ผ้าคลุมศีรษะอยู่เสมอเมื่อออกจากบ้าน ซึ่งการแต่งกายของชาวมุสลิมทั้งหญิงและชายนอกจากจะแต่งตามวัฒนธรรมแล้ว ยังแสดงถึงการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดอีกด้วย

๓) วัฒนธรรมในด้านการบริโภค โดยในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามในเรื่องอาหารไว้คือ ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ที่ตายเอง ยกเว้นสัตว์เล็ก เช่นปลา หรือสัตว์ที่ถึงแก่ชีวิตโดยไม่มีเจตนาจะฆ่าฟันก่อนอนุญาตให้รับประทานได้ และห้ามรับประทานสัตว์ที่ถูกฆ่าอย่างไม่ถูกต้องตามวิธีของอิสลาม และไม่ได้ผ่านการกล่าวนามของพระเจ้าก่อนที่จะทำการฆ่าสัตว์นั้น ๆ และห้ามรับประทานเลือดสัตว์ เพราะถือว่าเลือดเป็นพาหนะที่นำเชื้อโรค

๔) วัฒนธรรมในการสมรส ในศาสนาอิสลามเรียกพิธีการสมรสว่า “ฟินิกะห์” ศาสนาอิสลามถือว่าการสมรสทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีเกียรติ และป้องกันการประพฤติดอกนอกกฎนอกทาง ศาสนาจึงสนับสนุนให้ชายหญิงแต่งงานกัน ตามหลักศาสนาอิสลามถือว่าการแต่งงานเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง ซึ่งกระทำโดยการยินยอมร่วมกันระหว่างชายหญิง โดยมีพยานจำนวนสองคน จะเป็นผู้ชายสองคน หรือชายหนึ่งคนกับหญิงสองคนก็ได้ พร้อมกับจำนวนของหมั้นตามที่ตกลงกันได้ไว้ โดยเงินส่วนนี้จะนำไปใช้ในการจัดระเบียบครอบครัวในระยะแรก โดยมอบให้เป็นกรรมสิทธิ์ของฝ่ายหญิง ในการทำพิธีสมรสนั้นบิดามารดาของฝ่ายหญิง หรืออหม่าม ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามจะเป็นผู้ทำพิธีให้ก็ได้

๕) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการตาย อิสลามถือว่าการตายเป็นการเปลี่ยนสภาพจากชีวิตแห่งการประกอบพิธีกรรมในโลกนี้ไปสู่สภาพแห่งการรับผลกรรมในปรภพ พิธีกรรมทางศาสนาที่กระทำคือเมื่อการตายเกิดขึ้นกับคนในชุมชนแล้ว จะต้องทำพิธีฝังศพให้เสร็จเรียบร้อยภายใน ๒๔ ชั่วโมง โดยผู้ที่มาร่วมพิธีจะสวมใส่ชุดปกติธรรมดา ไม่มีการแต่งกายสีดำเพื่อไว้ทุกข์อย่างวัฒนธรรมไทย ชาวมุสลิมเชื่อว่าเมื่อคนเราตายไปแล้วจะไม่มีใครเวียนว่ายตายเกิด หากแต่วิญญาณเหล่านั้นจะอยู่ในสภาพที่กึ่งกลางระหว่างชีวิตในโลกนี้กับปรโลก ที่เรียกว่า “บَرซัค” รอการลงโทษเพื่อจะฟื้นขึ้นมาใหม่อีกครั้งในวันพิพากษาโดยพิธีกรรมในขั้นต้นจะมีการสวดศพที่บ้านของผู้ตาย ๑ คืนและจะมีการอาบน้ำชำระร่างกาย

ของศพ ห่อศพด้วยผ้าขาว และนำศพใส่โลง เพื่อนำไปละหมาดให้แก่ผู้ตายที่มีสยิด และขั้นตอนสุดท้ายคือการฝังศพในสุสานหรือ กุโบร์

๒.๘ เปรียบเทียบหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

ศาสนาพุทธ มีหลักธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รักอิสรเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อกัน ได้แก่ เบญจศีลหรือ ศีล ๕ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ขมรวาสธรรม ๔ สาราณียธรรม ๖ สัมปปริสธรรม ๗ หมายถึงหลักธรรมของคนดี หรือหลักธรรมของสัตบุรุษ ๗

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เบญจศีลและเบญจธรรม หรือศีล ๕ นั้น เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานเบื้องต้นของบุคคล เพื่อควบคุมความประพฤติทาง กาย วาจาใจของตนเอง เพื่อ ทุกคนจะได้ปฏิบัติต่อกันด้วยดี ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย และอยู่ร่วมกันอย่าง มีความสุข

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประจำใจสำหรับบุคคล ที่จะช่วยเกื้อกูลปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขและช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์

ขมรวาสธรรม ๔ เป็นธรรมสำหรับผู้ครองเรือนเพื่อความสุขความสำเร็จในชีวิต ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความซื่อตรงต่อกัน รู้จักการข่มใจ การฝึกฝนตนเองไม่ให้ประพฤติดชั่ว มีความอดทนอดทน เสียสละ และรู้จักการแบ่งปัน

สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกัน อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติและความสร้างมั่นคงและความเจริญก้าวหน้า

ศาสนาคริสต์ ศาสนาคริสต์มีหลักธรรมที่หล่อหลอมให้คริสต์ศาสนิกชนมีจิตเมตตา มีความรักเพื่อนมนุษย์ เหมือนรักตัวเอง บัญญัติ ๑๐ ประการ หลักอาณัติพระเจ้า อาณัติพระเจ้าเป็นอาณัติที่มีแต่ความสุข เป็นอาณัติแห่งความรักอย่างแท้จริง หลักคำสอนอื่น ๆ ได้แก่ หลักตรีเอกานุภาพ หลักความรัก ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง ให้รักแม้กระทั่งศัตรู

หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ คือเรื่องความรัก ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของศาสนาคริสต์ สอนให้รักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ละเมิดสิ่งที่รักสิ่งที่หวงแหนของกันละกัน บัญญัติ ๑๐ ประการ

ศาสนาอิสลาม หลักธรรมในศาสนาอิสลาม มุ่งให้มุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มุสลิมทุกคนมีความรู้ในข้อปฏิบัติทางศาสนาอย่างดี มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นเอกภาพ สอนให้มนุษย์พึงยึดหลักศรัทธา ๖ ประการและหลักปฏิบัติ ๕ ประการ ตลอดจนเน้นการกระทำหน้าที่อีก ๓ ประการต่อพระเจ้า ต่อมนุษย์และต่อตนเอง จะทำให้เกิดความผูกพันกับพระเจ้า จุดหมายสูงสุด คือทำความดีแล้วในมนุษย์โลกเมื่อสิ้นชีวิตแล้วจะไปอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้านิรันดร์ หลักคำสอนสำคัญที่ถือว่าเป็นโครงสร้างสำคัญ ๒ ประการคือหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพมีเป้าหมายเพื่อสร้างสันติภาพและสันติสุขให้กับชีวิตและสังคม มนุษย์ หลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนิกชนมุสลิมทุกคนคือหลักศรัทธาหรือศรัทธาในพระอัลเลาะห์ และหลักปฏิบัติ คือปฏิบัติเพื่อสนองคำบัญชาของพระองค์ อย่างเคร่งครัด และครบถ้วน กิเลสตัณหา ก็จะถูกปลดปล่อยออก จนหมดสิ้น และเมื่อปฏิบัติแล้ว ลำดับต่อมาคือ การรับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือ ที่เรียกว่า หลักคุณธรรมหรือหลักความดี คือการกำหนดว่าสิ่งใดที่ควรปฏิบัติ และสิ่งใดต้องละเว้นหรือการกระทำที่ต้องห้ามคือห้ามการทำชั่วและกิจกรรมของมุสลิมจะเกี่ยวข้องกับสันติภาพเกือบทั้งสิ้นในนาม การถือศีลอด การจ่ายซะกาต การทำหัจญ์ การเชือดสัตว์ การขอพร การพักทาย

๒.๕ สรุป

จากการศึกษาหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทั้งสามศาสนามีหลักคำสอนทางศาสนาเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน มีกิจกรรมทางศาสนา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกัน และยังช่วยให้สังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความระบียบแบบแผน มีความปลอดภัย เพราะทุกคำสอนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือต้องการให้ทำความดี จะเว้นชั่วและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเมตตาเป็นหลัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความอดทนอดกลั้นมีสัมมาคารวะ รักกันฉันพี่น้อง เป็นมิตรที่ดีต่อกันโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติและศาสนา ก่อให้เกิดสันติสุขต่อสังคมทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

สามารถสรุปหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามได้ดังนี้

๑) เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คำสอนทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี สอนให้มนุษย์ทำความดีละเว้นจากความชั่วทั้งปวง สอนให้มนุษย์รักความสามัคคี มีความยุติธรรมปฏิบัติต่อกันในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน หลักธรรมของศาสนาต่างๆ มีความสอดคล้องกันในการปลูกฝังความเป็นคนดี และศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะในชุมชนที่มีศาสนิกชนที่นับถืออยู่ร่วมกันทั้ง ๓ ศาสนา คือ พุทธ คริสต์ และอิสลาม

๒) หลักการสำคัญที่เป็นหัวใจสำคัญ ของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยสรุปได้ว่าหลักการสำคัญของพุทธศาสนา คือ ละความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ ความดับทุกข์ หรือพ้นทุกข์ คือ นิพพาน และสอนวิธีดับทุกข์ให้ หลายแนวทาง เช่น เดินสายกลาง พึ่งตนเอง รู้จักกฎของเหตุผล และตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท

หลักการสำคัญของคริสต์ศาสนา มีหลักคำสอนที่สำคัญ คือ ความรัก ได้แก่ จงรักพระเจ้าด้วยสิ้นสุดจิตใจ และรักเพื่อนบ้าน เหมือนรักตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การอยู่ร่วมกับพระเจ้าในสวรรค์ และทำดีเพื่อพระเจ้า

หลักการสำคัญของศาสนาอิสลามมีหลักคำสอนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม อันเป็นที่ยอมรับในสังคมพัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว

เนื่องจากทั้ง ๓ ศาสนา มีความเชื่อ ข้อบัญญัติ เฉพาะของตน ดังนั้น ในการอยู่ร่วมกัน ทุกคนจะต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ให้เกียรติเคารพยกย่อง และไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น ให้มีความรักความเมตตา และเสียสละเพื่อเพื่อนมนุษย์ สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกันเพื่อความสันติสุขของทุกคนในชุมชน

๓) โดยพื้นฐานของสังคมมนุษย์นั้นต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสันติ มีความสมัครสมานสามัคคี ฉะนั้นการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกัน ได้อยู่ร่วมกันได้ โดยยึดหลักคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ